

Část obce:	Želkovice
Obec:	Želkovice
Název:	kostel sv. Petra a Pavla
Okres:	Louny
Kraj:	Ústecký
Parcelní číslo:	14
Kat. území:	Želkovice u Loun
Číslo ÚSKP	43494/5-1515

Anotace

Želkovice leží 13 km severovýchodně od Loun. Kostel se nachází po západní straně vsi na hraně terénního výběhu, který se východním směrem výrazněji svažuje. Snad někde na výběžku terénní hrany u kostela můžeme očekávat šlechtické sídlo, které zde měl Šebestián z Želkovic v první třetině 13. století.

Kostel má loď na protáhlém obdélném půdorysu, k jejíž východní straně je jako dnešní presbytář připojena rotunda s válcovou lodí s lucernou a půlválcovou apsidou na východě.

Nejstarší částí stavby je současný presbytář představující drobnou stavbu románské rotundy. Ta byla od jihu přístupná dochovaným ústupkovým portálem zdobeným obloučkovým vlysem a tzv. bobulemi. Od severu a jihu byla zřejmě osvětlována dvojicí půlkruhových okenních otvorů a zaklenuta dochovanou kupolí, na jejímž rubu je vystavěna lucerna otevřená původně čtveřicí sdržených půlkruhových okenních otvorů svedených pomocí sedel na středové sloupky. Apsida zaklenutá konchou byla osvětlována dvojicí, či trojicí půlkruhových okenních otvorů. Skladba zdiva a dochované architektonické prvky stavby dokládají, že byla vystavěna v pozdním období románského slohu, někdy na přelomu první a druhé třetiny 13. století. S navrženým datováním kostela koreluje i první zmínka o vsi z roku 1237 v predikátu Šebestiána z Želkovic, který se může nabízet jako potencionální stavebník rotundy.

Patrně v průběhu 17. či 18. století byla před jižní portál rotundy vystavěna zděná předsíň s přístavbou po východní straně, která patrně sloužila jako sakristie. Předsíň se sakristií byly odstraněny při úpravách kostela mezi lety 1852–1854. Při nich byla západní část lodi rotundy otevřena vítězným obloukem, kterým se otvírá do nově přistavěné lodi. Upraveny, popřípadě nově proraženy, byly okenní otvory rotundy a její loď byla navýšena na současnou úroveň. Zároveň byly sloupky zvukových otvorů lucerny zazděny nebo částečně i odstraněny. Konečnou úpravu kostela znamenala v roce 1874 realizovaná zděná zvonice nad západním průčelím přistavěné lodi.

Popis¹

Jaroslav Skopec

Poloha a sídelní kontext Vojtěch Peksa	Želkovice leží 13 km severovýchodně od Loun. Kostel se nachází po západní straně vsi na hraně terénního výběhu, který se východním směrem výrazněji svažuje. Stavba zaujala vyvýšenou polohu nad vlastní vsí, ze které zatím postrádáme jakékoliv archeologické nálezy. Půdorysné členění ve formě zástavby rozložené podél cesty severojižního směru ukazuje na vrcholně středověkou lokaci. Snad někde na výběžku terénní hrany u kostela můžeme očekávat šlechtické sídlo, které zde jistě měl Šebestián z Želkovic v první třetině 13. století. ² Okrsek kostela je ohrazen kamennou zdí tvořící nepravidelný kosočtverečný půdorys, jehož východní a jižní část náleží starší situaci zachycené na mapě stabilního katastru z roku 1843.
Charakteristika	Kostel je jednodlní stavba s lodí na protáhlém obdélném půdorysu, k jejíž východní straně je jako dnešní presbytář připojena rotunda s válcovou lodí s lucernou a půlválcovou apsidou na východě, která je na vnějším líci od lodi mírně odsazena.
Rozměry a materiál zděných konstrukcí	Loď s půdorysnými rozměry 13,35 x 5,65 m má zdivo s tloušťkou kolem 1 m a vyzděné je z lomového opukového kamene s lokálně použitými pálenými cihlami, které jsou soustředěny zejména kolem otvorů a z nichž je vyzděna zvonice západního štítu. Loď rotundy je vystavěna na poměrně přesném kruhovém půdorysu o poloměru 2,7 m, který je pouze na vnější straně nad apsidou stlačen o necelých 0,3 m. Zdivo lodi i půlkruhové apsidy s poloměrem 1,7 m je na vnějším líci tvořené pravidelně opracovanými opukovými kvádry skládanými do jednotlivých řad. Ty byly před poslední opravou pozorovatelné zejména na jihozápadním průčelí pod korunní římsou lodi rotundy a na lucerně. Na kvádrový líc lodi rotundy navazuje pod korunní římsou zdivo tvořené nízkými opukovými kvádríky, lomovými kameny a pálenými cihlami.
Interiér	<p>Půlkruhovou valenou klenbou uzavřená loď je přístupná od západu půlkruhovým dveřním otvorem a od severu a jihu je osvětlována celkem šesti okenními otvory s půlkruhovými záklenky a vnějšími hranami profilovanými výžlabkem. Západní čtvrtina lodi je vyhrazena kruchtě, jejíž dřevěná poprsnice spočívá na zděném čele vynášeném trojicí půlkruhových oblouků sklenutých na dvojici osmibokých sloupů a polosloupů. Kručta je od západu osvětlována kruhovým okenním otvorem. Na východě se loď obrací do presbytáře, bývalé rotundy, vysokým půlkruhovým vítězným obloukem.</p> <p>Loď rotundy je přístupná od jihu půlkruhovým portálem s jedním pravouhlým ústupkem. Vnější okosená hrana portálu vyrůstající z téměř vodorovného trojúhelného náběžního štítu asi 1 m nad stávajícím terénem byla zdobena tzv. bobulovým dekorem, který byl s výjimkou čtyř bobulí v záklenku odsekán. Vnitřní líc portálu za ústupkem je zdoben obloučkovým vlysem. Na portál navazuje obdélná nika vstupu s přímými špaletami a</p>

¹ Text kapitoly Popis a interpretace, včetně vybraného obrazového materiálu uvedeného v kartě byl publikován v Jaroslav SKOPEC A KOL., *Středověké venkovské kostely okresu Louny*, Ústí nad Labem 2022.

² J. KLÁPŠTĚ, *Paměť krajiny*, s. 176, 220–221.

	<p>překladem, nad kterým se v interiéru nachází mělká nika s hrotitým záklenkem. Loď je od severu a jihu osvětlována vysoko položenými dvoudílnými sdruženými okenními otvory majícími společně s nepravidelnými lichoběžnými okenními nikami půlkruhové záklenky. Zaklenuta je kupolí mající v patě hranolovou římsu s široce okosenou spodní hranou.</p> <p>Apsida se do presbytáře otvírá půlkruhovým vítězným obloukem s jedním pravoúhlým ústupkem. Na severovýchodní a jihovýchodní straně má po jednom půlkruhově sklenutém okenním otvoru s přímými špaletami na celou tloušťku zdi. Na jižní straně apsidy se nachází obdélná odkládací nika s přímým překladem a na severu vysoko položená nika s hrotitým záklenkem. Prostor apsidy uzavírá koncha opatřená v patě římsou shodnou s lodí, která přechází přes ústupek vítězného oblouku částečně do lodi.</p>
Exteriér	<p>Fasády kostela jsou hladce omítané, na lodi členěné lizénovými rámy s obloučkovým vlysem na spodní straně vodorovného pásu a na rotundě bez členění. Loď stojí na mírně předsazeném soklu a ukončena je profilovanou korunní římsou. Jihozápadní a severozápadní nároží navíc zpevňují nepřiliš předsazené hranolové pilíře, na něž nad korunní římsou nasedá západní trojúhelný štít s částečně vykonzolovaným tělesem hranolové zvonice v jeho vrcholu. Ta je na východě a západě otevřena půlkruhovými zvukovými otvory a při nárožích opatřena pilastry nesoucími korunní římsu. Zvonice je kryta sedlovou stříškou s trojúhelnými štíty na východě a západě.</p> <p>U rotundy je na šířku ústupku opatřena jednoduchým předsazeným soklem pouze apsida, která vrcholí kamennou římsou opatřenou obloučkovým vlysem shodným s vlysem užitým na jižním portálu. Loď rotundy ukončuje jednodušeji profilovaná korunní římsa s hladkým vlysem na spodní straně. Na římsu nasedá kuželová střecha se zděnou válcovou lucernou ve vrcholu, která je otevřena čtyřmi páry půlkruhem sklenutých zvukových otvorů směřujících do čtyř světových stran. Korunní římsa lucerny je tvořena kamennými kvádry profilovanými zespoda předsazeným výžlabkem. Po severní straně jižního okenního otvoru apsidy je osazena plastika lidské hlavy.</p>
<p>Stavební proměny kostela Jaroslav Skopec, Eliška Nová</p>	
Středověký kostel a jeho stavební proměny	<p>Nejstarší částí kostelní stavby je současný presbytář představující drobnou stavbu románské rotundy. Románskému slohu odpovídá jak stavební typ, tak i skladba zdiva a dochované architektonické prvky stavby, jako je obloučkový vlys v podřímsí apsidy a ústupkový portál zdobený tzv. bobulovým dekorem a obloučkovým vlysem. Bobule se sice dochovaly pouze čtyři v jeho vrcholu, avšak původně byly rozmístěny po celém obvodu v celkovém počtu pětadvacet. Po odstraněných jednadvaceti bobulích se dochovaly znatelné stopy po jejich odsekání. Přestože není viditelná skladba a struktura zdiva kupole lodi a konchy apsidy, lze snad předpokládat, že společně s jejich římsami náleží rovněž románské etapě a nebyly při mladších úpravách a přestavbách kostela přezděny. Opatrnost je v tomto případě namístě, neboť v 50. letech 19. století došlo k poměrně radikálním úpravám kostela, které výrazně pozměnily do té doby respektovanou románskou matérii a výraz kostela. Za románské je zřejmě možné</p>

označit i zcela atypické a ojedinělé řešení vítězného oblouku, který překlenuje půdorysné zakřivení lodi.³ Oproti obdobnému pasu na západní straně, který přibyl až po polovině 19. století, se vyznačuje méně pravidelným provedením. V omítce se zároveň propisují klenákové díly, ze kterých je vyzděn, z nichž jeden byl částečně patrný před poslední opravou interiérových omítek.

O co jednodušší je odlišení hmoty rotundy od přístavby současné lodi, o to komplikovanější je rekonstrukce vnější podoby románské svatyně před její přestavbou. Příčinou jsou nejen vlastní úpravy druhé poloviny 19. století, ale také existence hned několika vyobrazení, popisů a rekonstrukcí vzniklých v průběhu následujících 100 let. Již v roce 1925 si Karel Guth⁴ všímá nevyrovnané věrohodnosti Grueberova vyobrazení z roku 1871⁵ a Pudilova z roku 1878⁶ a za nejspolehlivější považuje nestarší vyobrazení od Schmidta a Lorenze z roku 1853.⁷ S tímto hodnocením se lze ztotožnit, neboť jak se zdá, mohli oba autoři situaci zaznamenat ještě na počátku stavebních prací, zatímco ostatní autoři již přinášejí retrospektivní hodnocení. Rotunda je na vyobrazení z roku 1853 zachycena od jihovýchodu ještě s mladší obdélnou předsíní zakrývající portál vyobrazený na samostatném listu a společně s obloučkovým vlysem podřímsí apsidy je jediným společným jmenovatelem všech záznamů, odpovídajících dochovanému stavu. V případě portálu se liší pouze v počtu kamenných dílů, ze kterých je vyskládán. Schmitt a Lorenz dále zaznamenali dvojici jižních okenních otvorů lodi dosud profilovaných ústupkem, kterým byl opatřen i jižní okenní otvor apsidy, na rozdíl od okna východního, jemuž byl věnován detailní nárys na listu s portálem. Okenní otvor je zde profilován rovněž jedním ústupkem, do něhož byl vložen patrně válcový prut, a jeho vnější hrana byla ve shodě s portálem opatřena drobným okosením vyrůstajícím z trojúhelných náběžních štítků. Otvor je dnes zazděný, projevující se jen prasklinami v omítce, a není tedy vyloučeno jeho plné zachování. Otázkou zůstává existence severních okenních otvorů lodi a apsidy, kterou však prozatím nelze uspokojivě zodpovědět. Přestože v apsidách románských kostelů převažují symetrické kompozice s jedním až třemi okenními otvory, lze se sporadicky setkat i s asymetrickým řešením, obdobně je tomu i u lodí. K vyřešení otázky nepomohou ani nejstarší vyobrazení zachycující rotundu vždy od jihu, ani půdorysy zobrazující loď rotundy bez okenních otvorů a v apsidě s trojicí,⁸ či dvojicí okenních otvorů na východě a jihovýchodě.⁹ Jisté vodítko nabízí pouze Schmidtův popis zmiňující jen jižní dvojici okenních otvorů lodi sporadicky osvětlující její interiér¹⁰ a Pudil výslovně uvádějící zcela novou realizaci severní

³ Tohoto řešení si povšiml již Karel GUTH, *České rotundy*, Památky archeologické 34, Praha 1925, s. 143.

⁴ K. GUTH, *České rotundy*, s. 142–144.

⁵ B. GRUEBER, *Die Kunst des Mittelalters in Böhmen I*, s. 69 a 71.

⁶ Jan PUDIL, *Kostel románský sv. Petra a Pavla v Želkovicích*, Památky archeologické a místopisné 10, Praha 1877, s. 649–52.

⁷ Anton SCHMIDT – Franz LORENZ, *Obrazy starožitných staveb v Čechách, dle přírody kreslené a do ocele leptané*, Praha 1853.

⁸ B. GRUEBER, *Die Kunst des Mittelalters in Böhmen I*, s. 71 a o sto let později u A. MERHAUTOVÁ, *Raně středověká architektura v Čechách*, s. 371.

⁹ J. PUDIL, *Kostel románský sv. Petra a Pavla v Želkovicích*, s. 649–52.

¹⁰ A. SCHMIDT – F. LORENZ, *Obrazy starožitných staveb v Čechách*.

dvojice okenních otvorů.¹¹ Apsida stojí na dochovaném kamenném soklu, avšak již mezi ním a obloučkovým vlysem nebyla při styku s lodí použita v některých případech rekonstruovaná lizéna,¹² čemuž odporuje dochované zakončení vlysu. Negativně se lze vyslovit i v případě soklu lodi,¹³ jehož existenci vyvrací dochovaný neporušený kvádrový líc zdíva ve spodních partiích lodi, který by jinak nutně musel nést stopy po jeho odstranění. Loď naopak byla ukončena profilovanou římsou, která byla oproti současné více jak o jeden metr níže, kde byl před opravou omítek zřetelný pás nižších kvádrů nesoucích na lícové straně zřetelné stopy po odstraněném profilu. Střecha lodi tak byla strmější, krytá dle popisu společně s apsidou kamennými deskami¹⁴ a vrcholila lucernou se čtyřmi páry sdružených oken dělených středovým sloupkem s hlavicí a sedlem. Lucerna byla otevřena čtveřicí zvukových otvorů sdružujících dva otvory s půlkruhovými záklenky, které byly svedeny na středový sloupek s krychlovou hlavicí a sedlem.¹⁵ Lucernu zakončuje dochovaná kamenná římsa profilovaná zespoda odsazeným výžlabkem, kterou rovněž můžeme považovat za románskou. V neposlední řadě lze za součást románské stavby považovat kamennou masku, jejíž podoba byla částečně pozměněna při úpravách kostela po polovině 19. století.¹⁶

Bližší časové zařazení a vznik rotundy můžeme hledat až v pozdním období románského slohu, někdy na přelomu první a druhé třetiny 13. století.¹⁷ Tomu odpovídá zdívo kostela tvořené na lících pravidelnými většími kvádry, které jsou typické právě pro pozdně románské realizace.¹⁸ Obloučkový vlys a tzv. bobulový dekor portálu přitom řadí kostel mezi pozdně románské kostely užívající tento druh zdobných prvků, jako jsou například kostely v Kostomlatech pod Milešovkou, Vinci, Potvorově či v Libčevsi, kde se nachází pouze obloučkový vlys na jižním portálu, najdeme je však i na vzdálenějších místech, zejména pak v okolí Strakonice.¹⁹

¹¹ J. PUDIL, *Kostel románský sv. Petra a Pavla v Želkovicích*, s. 652.

¹² B. GRUEBER, *Die Kunst des Mittelalters in Böhmen I*, s. 71; J. PUDIL, *Kostel románský sv. Petra a Pavla v Želkovicích*, s. 649–52; F. J. LEHNER, *Dějiny umění národa českého, díl I.*, s. 42.

¹³ Ten kresebně rekonstruoval J. PUDIL, *Kostel románský sv. Petra a Pavla v Želkovicích*, s. 649–52; F. J. LEHNER, *Dějiny umění národa českého, díl I.*, s. 42. Sokl lodi popisuje i K. GUTH, *České rotundy*, s. 142–144.

¹⁴ A. SCHMIDT – F. LORENZ, *Obrazy starožitných staveb v Čechách*.

¹⁵ Na počátku druhého desetiletí 21. století byla v prostoru kostela nalezena krychlová hlavice pocházející právě ze sdruženého otvoru lucerny.

¹⁶ Na hlavě samotné jsou zřetelné stopy po dodatečných úpravách, při nichž byla zřejmě odstraněna i pokrývka hlavy, z níž se dochovaly po stranách hlavy pouze nezřetelné výstupky. Pokrývkou hlavy měla být helmice, kterou popisuje a vyobrazení hlavy podává J. PUDIL, *Kostel románský sv. Petra a Pavla v Želkovicích*, s. 649–52. Vyobrazení je však silně idealizované a neodpovídá dochovaným částem obličeje.

¹⁷ Do třetího desetiletí 13. století ji datuje A. MERHAUTOVÁ, *Raně středověká architektura v Čechách*, s. 371., shodně též A. MERHAUTOVÁ – D. TŘEŠTÍK, *Románské umění v Čechách a na Moravě*, s. 264. Do doby po roce 1230 ji řadí E. POCHE A KOL., *Umělecké památky Čech IV*, s. 418. Další informace k dataci a podobě kostela bude snad v budoucnu možné získat archeologickým výzkumem, který se dosud kostela ani jeho blízkého okolí nedotkl.

¹⁸ Z Lounska jmenujme kostel v Libčevsi, Telcích, Očihově a Slavětíně. Do nedávné doby byl shodně datován i kostel ve Vroutku, avšak dle nejnovějších zjištění je možné výstavbu kostela klášť již před rok 1200 (viz heslo Vroutek).

¹⁹ Ostění užívající bobule můžeme nalézt například na kostele sv. Václava v Bukovniku (okr. Klatovy), kostele sv. Havla v Poříčí nad Sázavou (okr. Benešov), kostele sv. Martina v Chelčicích (okres Strakonice) či na kapitulní síni bývalé strakonické komendy. Obloučkový vlys na portále je užit například u kostela sv. Bartoloměje v Kvášňovicích (okr. Klatovy) či u kostela Panny Marie a kaple sv. Jana a Pavla v Dobrší (okres Strakonice).

	<p>S navrženým datováním kostela koreluje i první zmínka o vsi z roku 1237 v predikátu Šebestiána z Želkovic,²⁰ který se může nabízet jako potencionální stavebník rotundy. Nemůžeme však vyloučit, že to byl i některý jeho předek, neboť ve farní kronice libčeveské fary se uvádí, že v roce 1880 měla být v želkovickém kostele nalezena pečeť na pergamenu s nápisem Peregrinus Dei gratia pragensis Episcopus, přičemž Peregrin (Pelhřim z Vartenberka) zastával funkci pražského biskupa mezi lety 1224–1226.²¹ První doklad o kostele však podávají až v roce 1352 registra papežských desátků²² a v roce 1370 je uváděn jako spolupatron Milobor z Želkovic.²³ V roce 1404 je jako patron uváděn Petr řečený Knoluch a Ludmila ze Sulevic,²⁴ která je připomínána ještě v roce 1436 sezením v Želkovicích.²⁵</p> <p>K mladším středověkým zásahům může náležet výklenek sanktuária na severní straně apsidy, který je popisován s gotickou mříží a pozdně gotickou profilací, tvořenou dvojicí odsazených oblounů s mezilehlým výžlabkem.²⁶ Dnes se jedná o prostý omítaný výklenek s hrotitým obloukem. Zajímavá je však jeho výšková úroveň s parapetem ve výši 2,4 m od stávající podlahy. I když přičteme asi 0,6 m, o které byla podlaha rotundy snížena po polovině 19. století, stále by se nacházela jeho nika neúměrně vysoko. Můžeme se jen domnívat, že výškový rozdíl byl překonáván například pomocí podesty přístupné po několika stupních. Zda považovat za mladší zásah i mělkou hrotitou niku nad románským vstupem, či za projev nastupujícího gotického slohu, je otázkou, na niž za současného stavu poznání neumíme odpovědět. Na samém prahu gotického slohu byl v roce 1524 ulit pro kostel zvon označovaný jako velký,²⁷ který se již roku 1815 uvádí jako neexistující.²⁸</p>
<p>Stavební proměny kostela v novověku</p>	<p>V 16. století vlastnili Želkovice Kaplířové ze Sulevic,²⁹ kteří zakoupili v roce 1548 i sousední Libčeves a Želkovice se tak staly součástí libčeveského statku.³⁰ O čtyřicet let později Kaplířové toto zboží prodávají pánům z Vřesovic,³¹ od nichž jej v roce 1642 získali Lobkovicové,³² kteří jej začlenili do svého rozsáhlého rodového panství drženého nejprve bílinskou a poté roudnickou rodovou větví.</p> <p>Patrně v průběhu 17. či 18. století byla před jižní portál rotundy vystavěna zděná předsíň se sedlovou střechou, která je ještě zachycena na vyobrazení areálu kostela z doby před přestavbou v 50. letech 19. století. Na rozdíl od</p>

²⁰ CDB III, s. 193/158.

²¹ SOKA Louny, FÚ Libčeves, inv. č. 1 Pamětní kniha 1764–1888, pag. 212.

²² RDP, s. 76.

²³ LC II, s. 29.

²⁴ LC VI, s. 118.

²⁵ LC VIII–X, s. 261.

²⁶ Profilaci ostění a mříž uvádí J. PUDIL, *Kostel románský sv. Petra a Pavla v Želkovicích*, s. 649–52, jako pozdně gotickou profilaci sanktuária určil K. GUTH, *České rotundy*, s. 143.

²⁷ SOKA Louny, FÚ Libčeves, inv. č. 1 Pamětní kniha 1764–1888, pag. 61.

²⁸ SOA v Litoměřicích, Velkostatek Libčeves, inv. č. 15 Historie objektů pod patronátem.

²⁹ NA Praha, DZV 250 H 27.

³⁰ NA Praha, DZV 47 C 15.

³¹ NA Praha, DZV 295 N 1.

³² NA Praha, DZV 312 T 19.

mapy stabilního katastru z roku 1843 a Pudilova půdorysu, však Schmittovo a Lorenzovo vyobrazení již nezaznamenává východní přístavbu předsíně, ale pouze vrchol otvoru, interpretovaný Guthem jako okenní otvor. Jednalo se však o otvor vstupu do východní přístavby předsíně, která je v nejstarším dochovaném inventáři kostela z roku 1825 nazývaná jako „stará klenutá malá sakristie“.³³ Netradiční umístění sakristie je vysvětlitelné patrně výhodností a možností snazšího a nekomplikovaného napojení střechy na oválné a nízké těleso apsidy.³⁴ V inventáři je dále zaznamenána kruchta pro varhany nově pořízené v roce 1772³⁵ a dvojice zvonů, patrně z let 1698 a 1764.³⁶ Dnes je ve zvonici lodi umístěn zvon z roku 1807 ulitý Franzem Pietschmannem.

Předsíň se sakristií vzaly za své při úpravách kostela spojených s prodloužením lodi, které bylo plánováno od roku 1846 a realizováno mezi lety 1852–1854.³⁷ Celá rotunda se tak stala presbytářem, který se do lodi obracel rozměrným triumfálním obloukem proraženým na západní straně válcové lodi rotundy, kvůli kterému byla odstraněna dvoupatrová kruchta.³⁸ Do interiéru rotundy byl instalován nový oltář společně se zděnou menzou, a to již na současnou úroveň terénu, jenž byl snížen asi o 0,6 m,³⁹ tedy o 2–3 schodišťové stupně, které jsou zaznamenány na většině shora uvedených vyobrazeních před románským portálem. Upraveny, popřípadě nově proraženy byly okenní otvory lodi rotundy a zadrženy východní okenní otvor apsidy. Na lodi rotundy byla odstraněna korunní římsa, respektive odsekán její profil, a loď navýšena na současnou úroveň. Zároveň byly sloupky zvukových otvorů lucerny zadrženy nebo částečně i odstraněny, jak to dokládá výše uvedený nález hlavice.

Přestavbou končí zásadní stavební úpravy kostela, které byly napříště vystřídány většími či menšími údržbovými pracemi, nebo se soustředily na zvelebení interiéru. Větší úpravu, která vtiskla kostelu konečnou podobu, doznala pouze zvonice nad západním vstupem lodi, která byla do současné podoby upravena v roce 1874.⁴⁰

³³ SOKA Louny, FÚ Libčeves, inv. č. 28 Kostelní inventáře Libčeves, Želkovice, Lahovice 1825–1897, kart. 6.

³⁴ Na nevhodnost takového řešení, kterému se stavitelé jinak snažili vyhýbat, upozornila Milena HAUSEROVÁ – Jitka POLÁKOVÁ – Martin STOČES A KOLEKTIV, *Kostel v Aldašíně*, Památky středních Čech 29, 2/2015, s. 7.

³⁵ SOKA Louny, FÚ Libčeves, inv. č. 1 Pamětní kniha 1764–1888, pag. 11–12, 61

³⁶ SOA v Litoměřicích, Velkostatek Libčeves, inv. č. 15 Historie objektů pod patronátem.

³⁷ SOKA Louny, FÚ Libčeves, inv. č. 46 Opravy kostela a kaple Želkovice, Lahovice 1851–1923, kart. 9. SOKA Louny, FÚ Libčeves, inv. č. 15 Kostelní počty Želkovice 1843–1880.

³⁸ J. PUDIL, *Kostel románský sv. Petra a Pavla v Želkovicích*, s. 652.

³⁹ K. GUTH, *České rotundy*, s. 143.

⁴⁰ SOKA Louny, FÚ Libčeves, inv. č. 1 Pamětní kniha 1764–1888, pag. 206

Pohled od jihovýchodu na kostelní okrsek a jeho polohu. Foto: Marta Pavlíková 2019.

Celkový pohled od jihovýchodu. Foto: Marta Pavlíková 2019.

Čelní pohled na jižní portál lodi rotundy. Foto: Marta Pavlíková 2019.

Rotunda v pohledu od východu. Foto: Marta Pavlíková 2019.

Rotunda v pohledu od severovýchodu. Foto: Marta Pavlíková 2019.

Celkový pohled od severu. Foto: Marta Pavlíková 2019.

Celkový pohled od severozápadu. Foto: Marta Pavlíková 2019.

Celkový pohled od jihozápadu. Foto: Marta Pavlíková 2019.

Rotunda v pohledu od jihozápadu s patrným kvádrovým zdivem lodi v místě, kde se připojuje apsida. Foto: Jaroslav Skopec 2009.

Detail obloučkového vlysu v podřímsí apsidy v místě jižního napojení na loď. Foto: Jaroslav Skopec 2009.

Detail kamenné hlavy na jihozápadní straně apsidy. Foto: Jaroslav Skopec 2009.

Vrchní partie lodi rotundy s lucernou v pohledu od jihozápadu s patrným kvádrovým lícem románského zdiva završeného nižší řadou s nepravidelným lícem náležející odsekané románské říms, nad níž se nachází cihelné zdivo navýšené v 70. letech 19. století. Foto: Jaroslav Skopec 2009.

Detail vrchní partie lodi rotundy na jihozápadě s patrným kvádrovým lícem románského zdiva završeného nižší řadou s nepravidelným lícem náležející odsekané románské říms, nad níž se nachází cihelné zdivo navýšené v 70. letech 19. století. Foto: Jaroslav Skopec 2009.

Vrchní partie lodi rotundy v pohledu od severozápadu s patrným románským kvádrovým lícem zdiva. Foto: Jaroslav Skopec 2009.

Detail lucerny rotundy v pohledu od jihu. Foto: Jaroslav Skopec 2009.

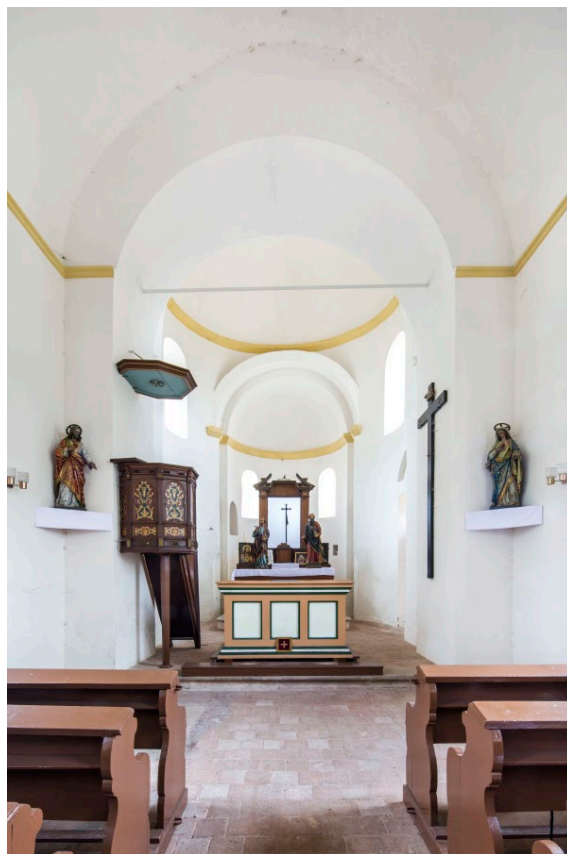
Detail lucerny rotundy v pohledu od severozápadu. Foto: Jaroslav Skopec 2009.

Detail lucerny rotundy v pohledu od jihozápadu. Foto: Jaroslav Skopec 2009.

Interiér lodi v pohledu od východu. Foto: Marta Pavlíková 2019.

Pohled do interiéru lodi směrem k východu. Foto: Marta Pavlíková 2019.

Interiér presbytáře/rotundy v pohledu od západu. Foto: Marta Pavlíková 2019.

Interiér presbytáře/rotundy v pohledu od severozápadu. Foto: Marta Pavlíková 2019.

Interiér presbytáře/rotundy v pohledu od jihozápadu. Foto: Marta Pavlíková 2019.

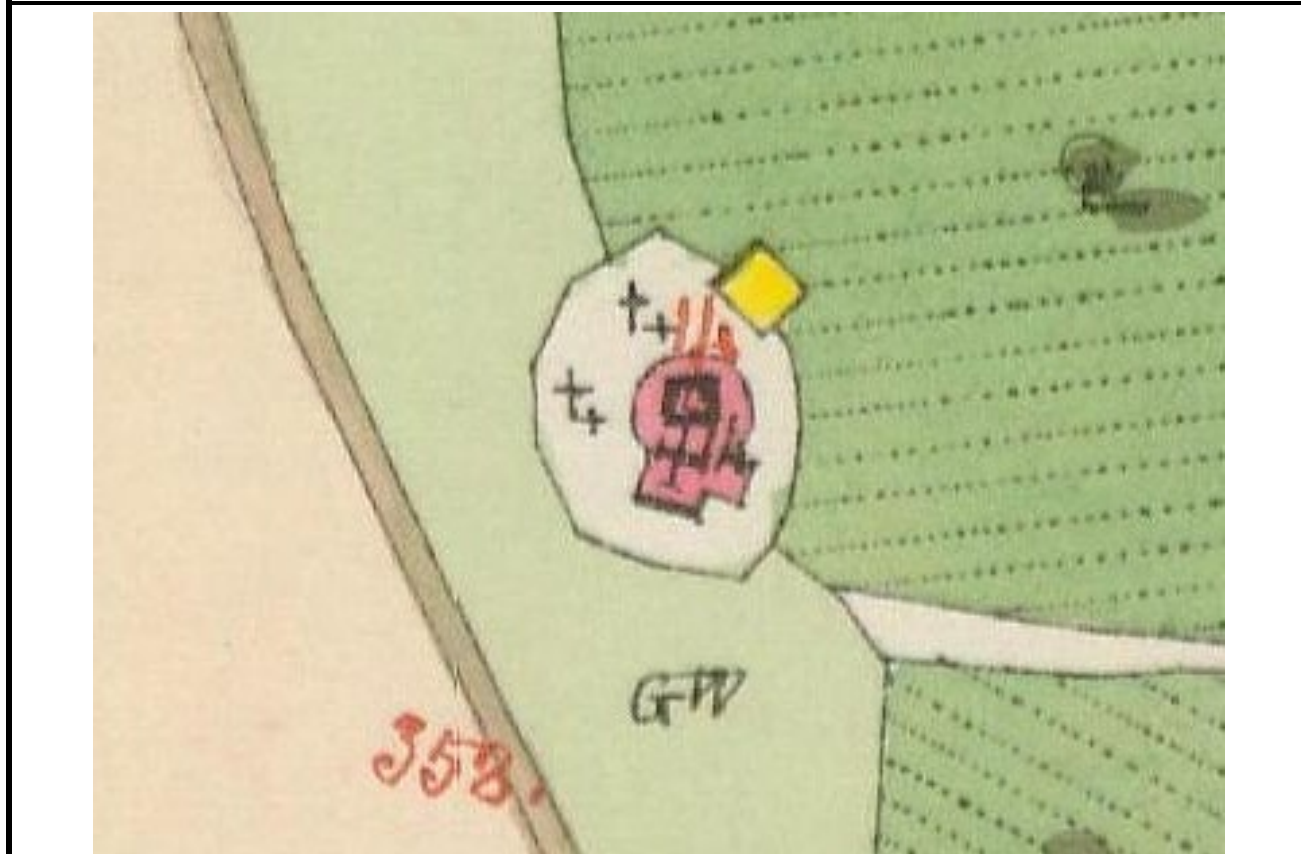
Jižní strana lodi rotundy v pohledu od severu. Foto: Marta Pavlíková 2019.

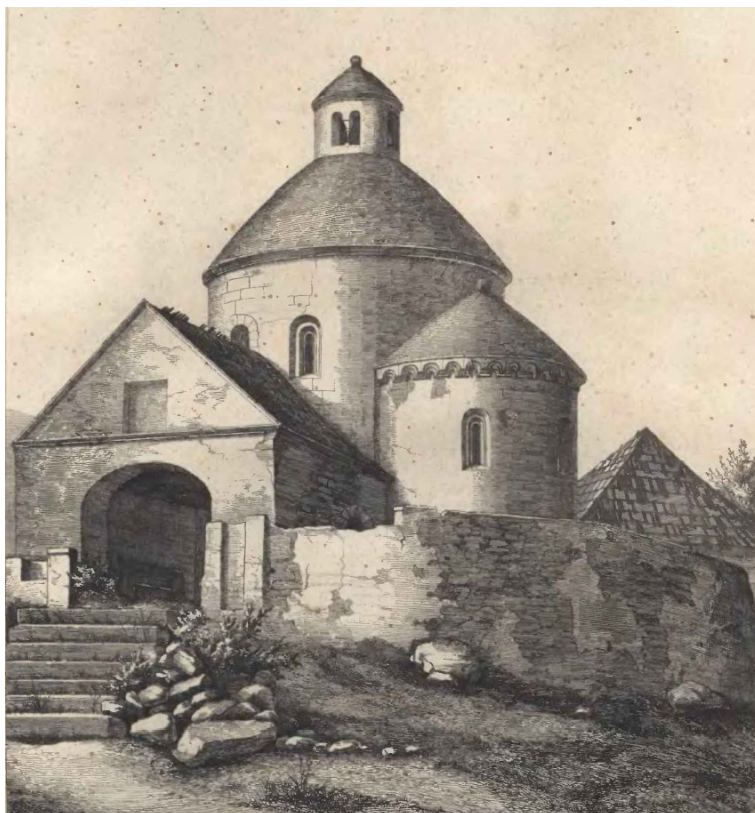
Kupole lodi rotundy část konchy apsidy v podhledu. Foto: Marta Pavlíková 2019.

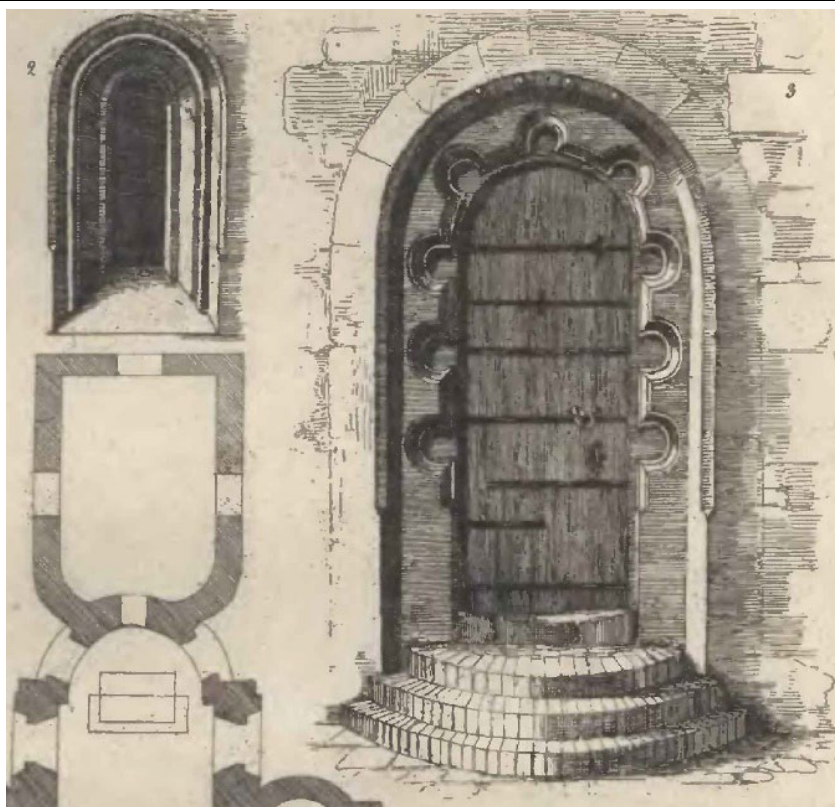
Želkovice na císařském otisku mapy stabilního katastru Čech z roku 1843.

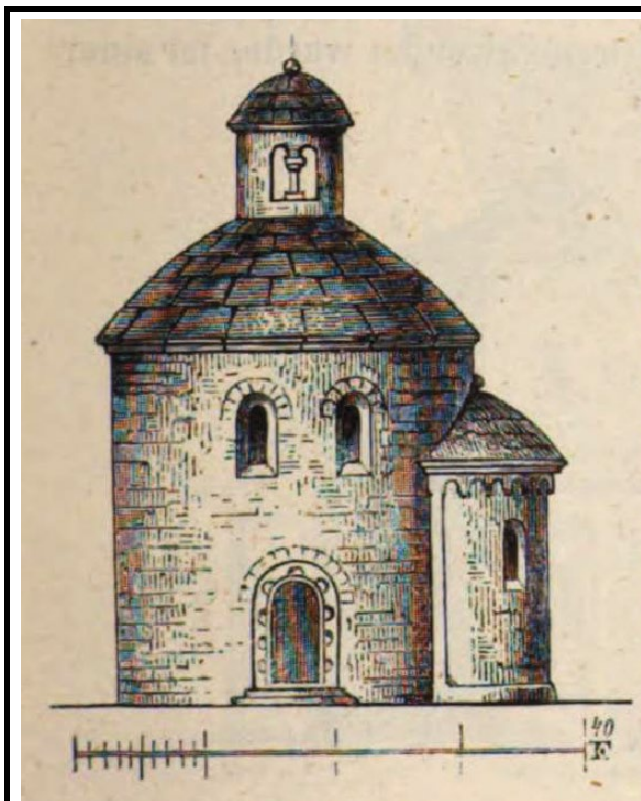
Detail kostela na císařském otisku mapy stabilního katastru Čech z roku 1843.

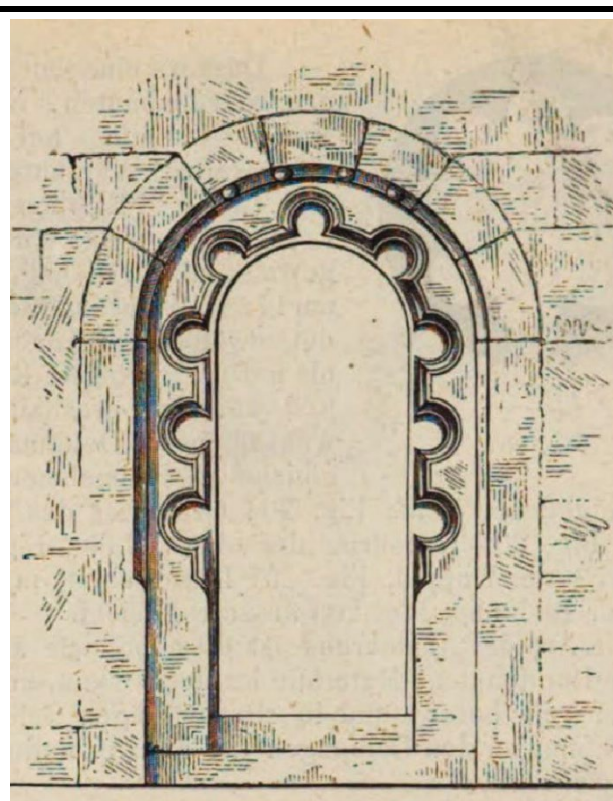
Vyobrazení rotundy s pohledem od jihovýchodu z roku 1853. Zdroj: Anton SCHMIDT – Franz LORENZ, *Obrazy starožitných staveb v Čechách, dle přírody kreslené a do ocele leptané*, Praha 1853.

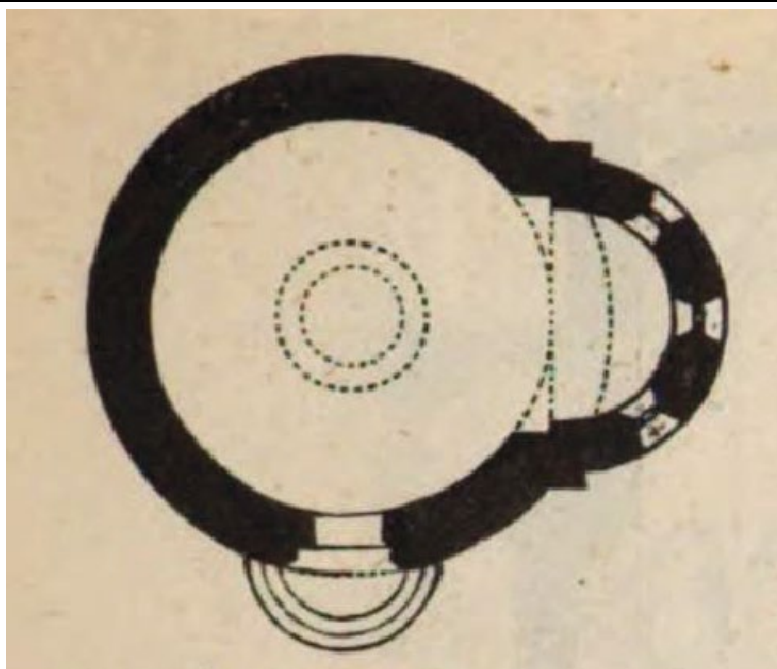
Vyobrazení portálu a okenního otvoru rotundy z roku 1853. Zdroj: Anton SCHMIDT – Franz LORENZ, *Obrazy starožitných staveb v Čechách, dle přírody kreslené a do ocele leptané*, Praha 1853.

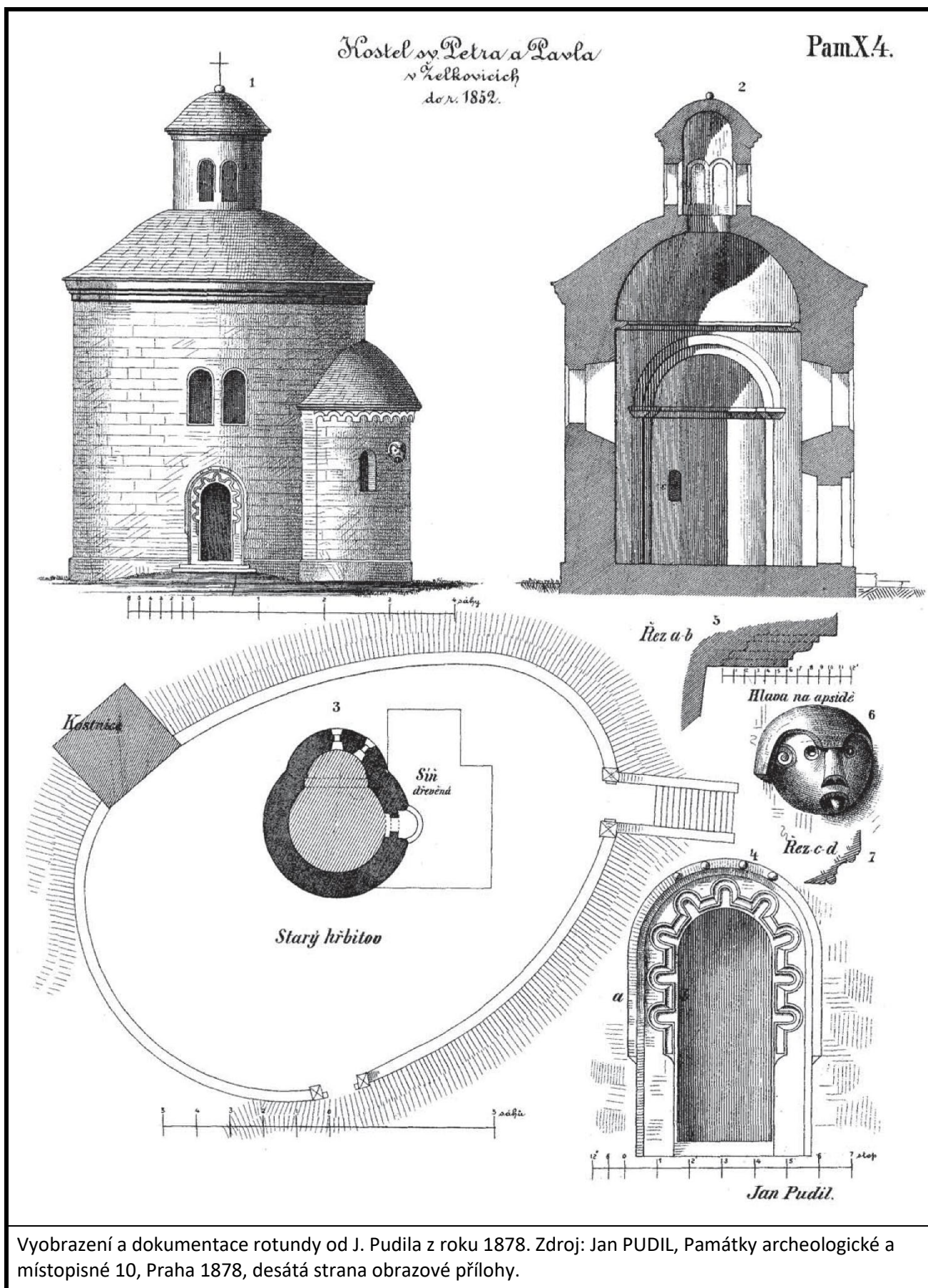
Vyobrazení rotundy od B. Gruebera z roku 1871. Zdroj: Bernhard GRUEBER, *Die Kunst des Mittelalters in Böhmen. Nach den bestehenden Denkmälern geschildert*, Erster Theil, Der Romanische Styl, Beiläufig 1070–1230, Vídeň 1871, s. 71.

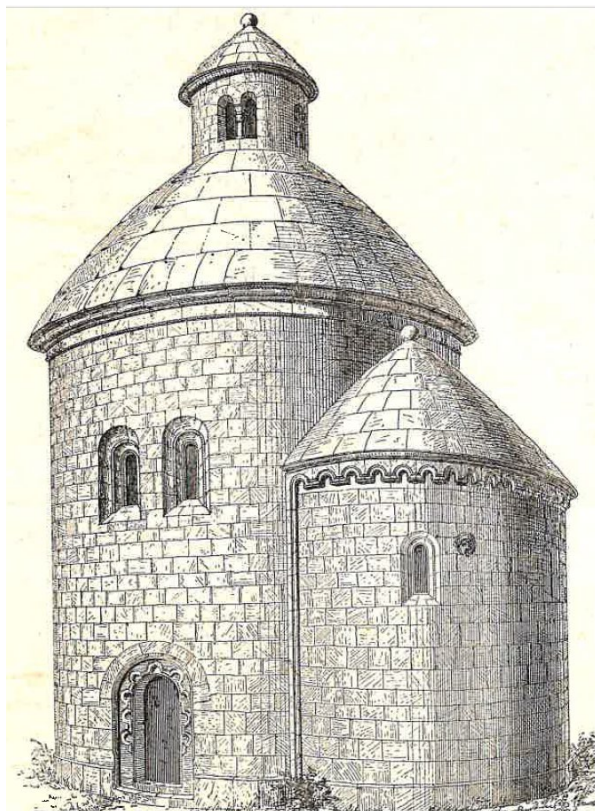

Vyobrazení portálu od B. Gruebera z roku 1871. Zdroj: Bernhard GRUEBER, *Die Kunst des Mittelalters in Böhmen. Nach den bestehenden Denkmälern geschildert*, Erster Theil, Der Romanische Styl, Beiläufig 1070–1230, Vídeň 1871, s. 71.

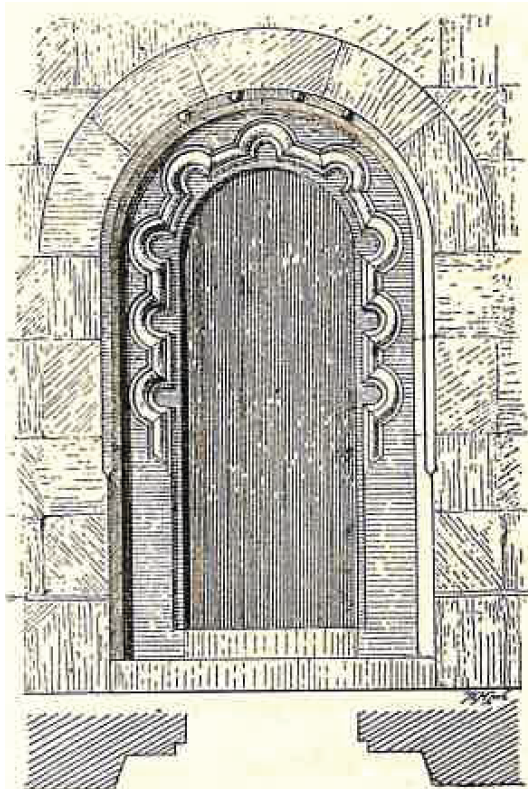

Půdorys rotundy od B. Gruebera z roku 1871. Zdroj: Bernhard GRUEBER, *Die Kunst des Mittelalters in Böhmen. Nach den bestehenden Denkmälern geschildert*, Erster Theil, Der Romanische Styl, Beiläufig 1070–1230, Vídeň 1871, s. 71.

Vyobrazení rotundy od F. J. Lehnera z roku 1905. Zdroj: Ferdinand Josef LEHNER, *Dějiny umění národu českého, díl I., doba románská, svazek II. architektura, část II.*, Praha 1905, s. 42.

Vyobrazení portálu od F. J. Lehnera z roku 1905. Zdroj: Ferdinand Josef LEHNER, *Dějiny umění národu českého, díl I., doba románská, svazek II. architektura, část II.*, Praha 1905, s. 43.

Rotunda v pohledu od jihozápadu. Foto: 1922, sbírka negativů NPÚ GŘ, sign. N163864.

Rotunda v pohledu od jihozápadu. Foto: 1945, sbírka negativů NPÚ GŘ, sign. F054966.

Celkový pohled od jihu. Foto: 1963, sbírka negativů NPÚ ÚOP v Ústí n. L., sign. 8398.

Detail portálu. Foto: 1966, sbírka negativů NPÚ ÚOP v Ústí n. L., sign. 24072.

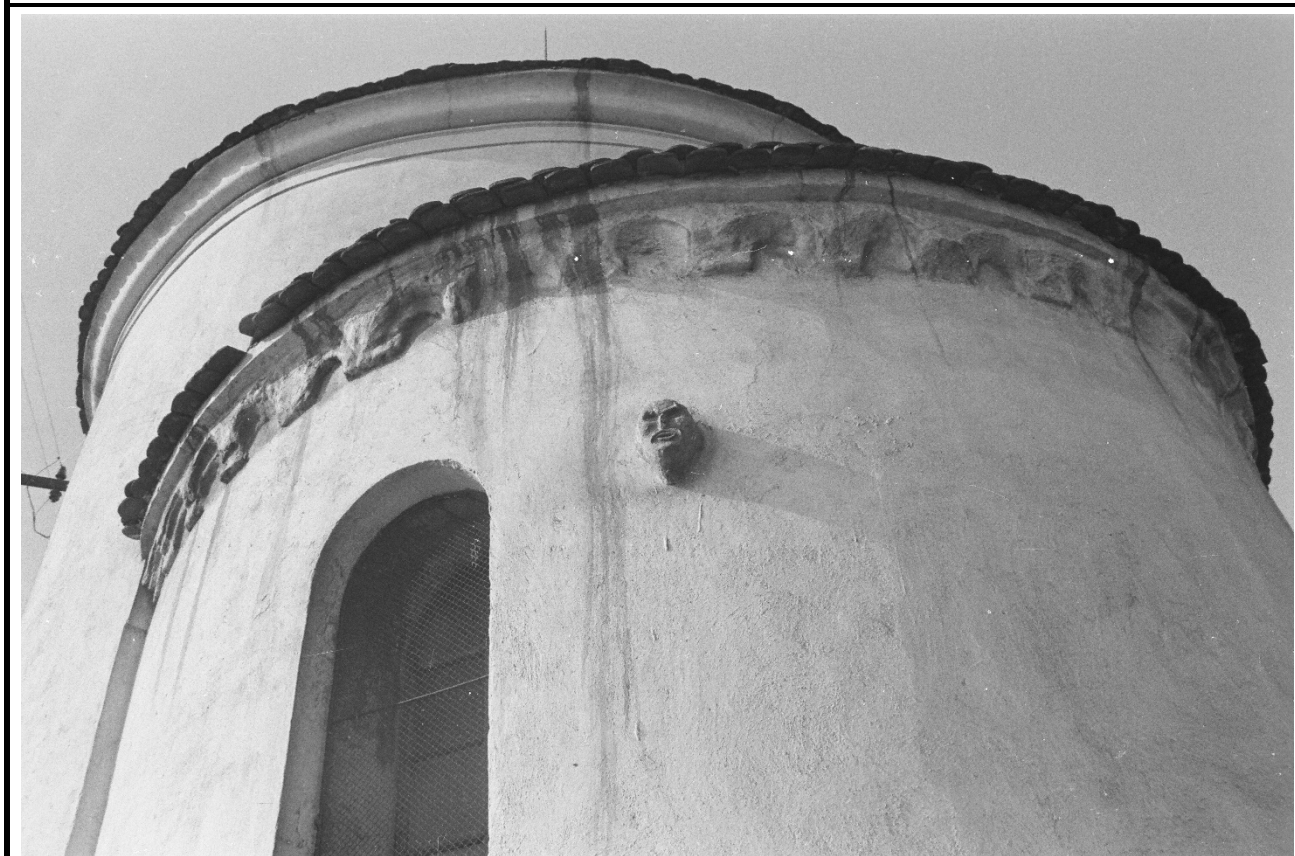
Celkový pohled od jihu. Foto: 1975, sbírka negativů NPÚ ÚOP v Ústí n. L., sign. 53106.

Celkový pohled od jihovýchodu. Foto: 1975, sbírka negativů NPÚ ÚOP v Ústí n. L., sign. 53109.

Celkový pohled od severozápadu. Foto: 1976, sbírka negativů NPÚ ÚOP v Ústí n. L., sign. 174296.

Apsida rotundy v pohledu od jihovýchodu. Foto: 1976, sbírka negativů NPÚ ÚOP v Ústí n. L., sign. 174297.

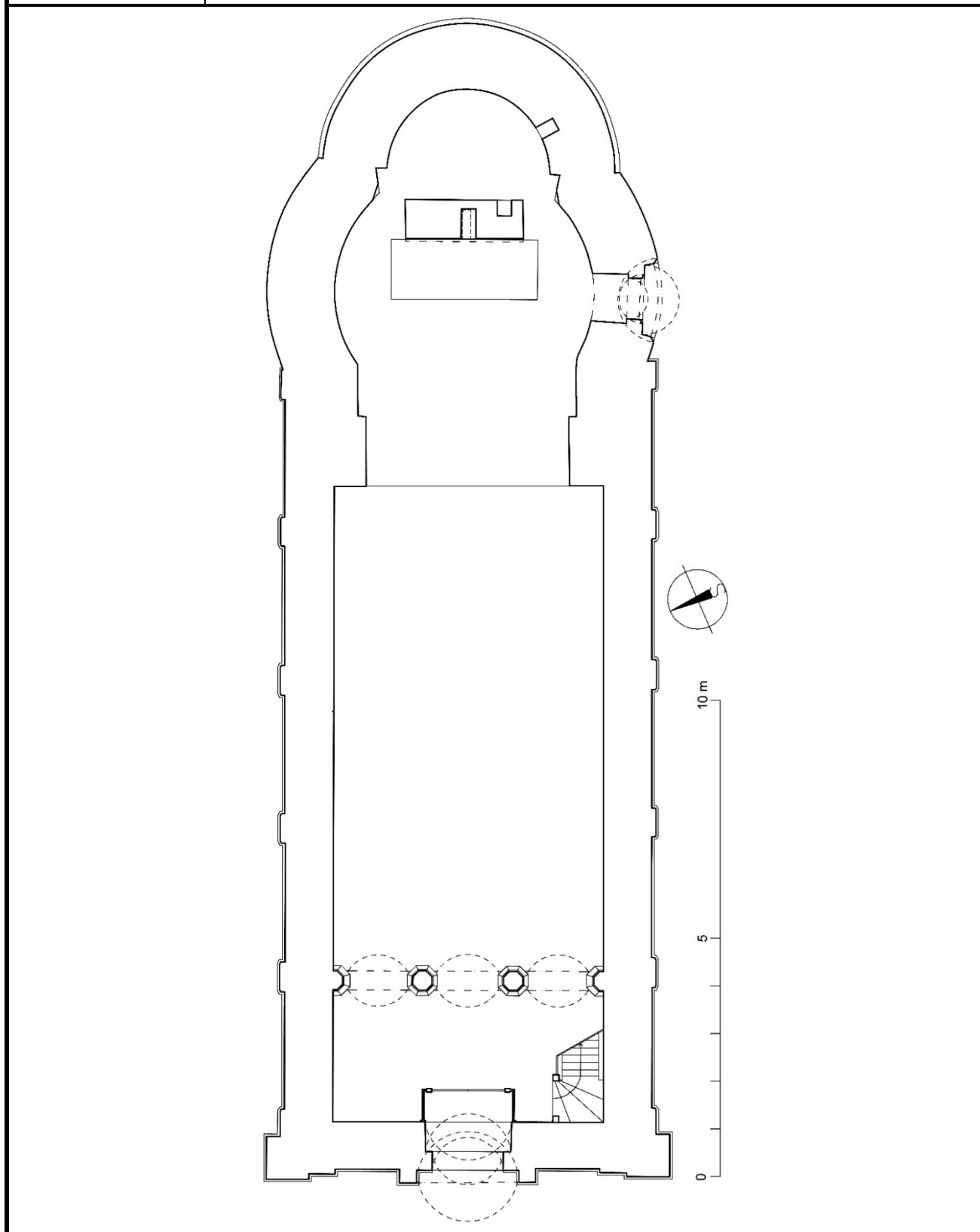

Celkový pohled od jihu. Foto: 1987, sbírka negativů NPÚ ÚOP v Ústí n. L., sign. 97313.

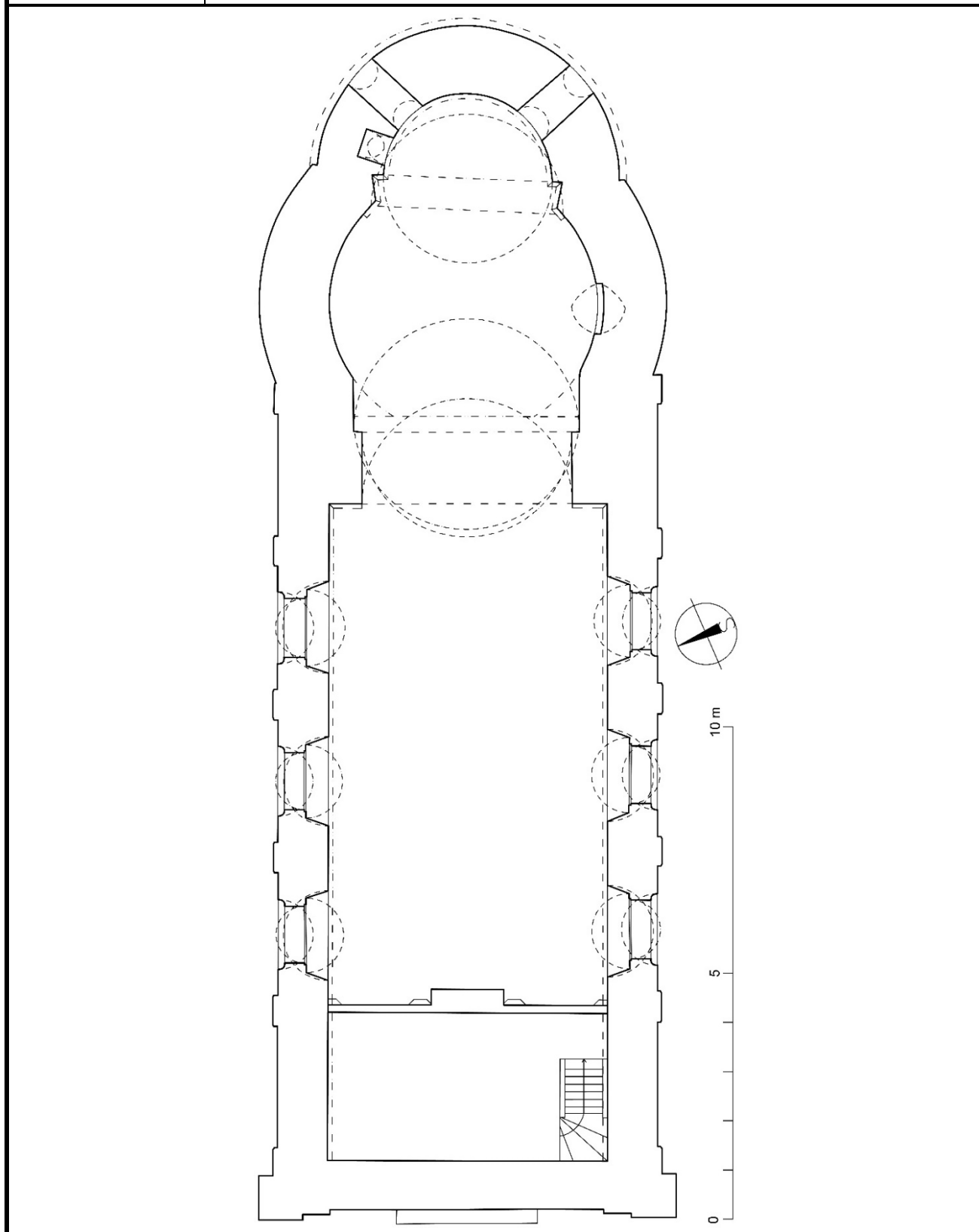

Západní průčelí lodi. Foto: 1987, sbírka negativů NPÚ ÚOP v Ústí n. L., sign. 97315.

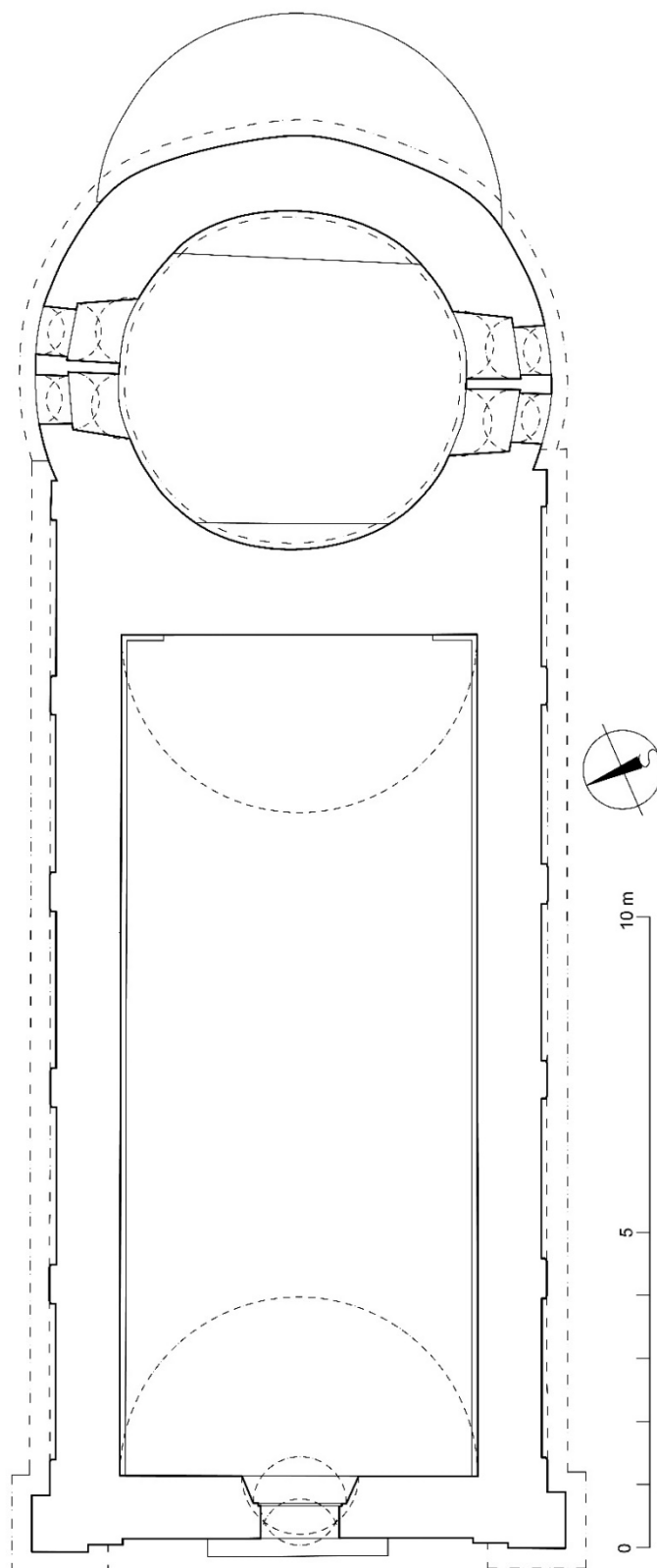
Autor zaměření:	Jaroslav Skopec, Tomáš Brož, Miroslav Nový	Rok:	2009--2019
Kresba:	Jaroslav Skopec	Úprava:	Jaroslav Skopec
Metoda měření:	Laserový dálkoměr, skládací metr, totální stanice.		
Popis:	Půdorys na úrovni vstupu		

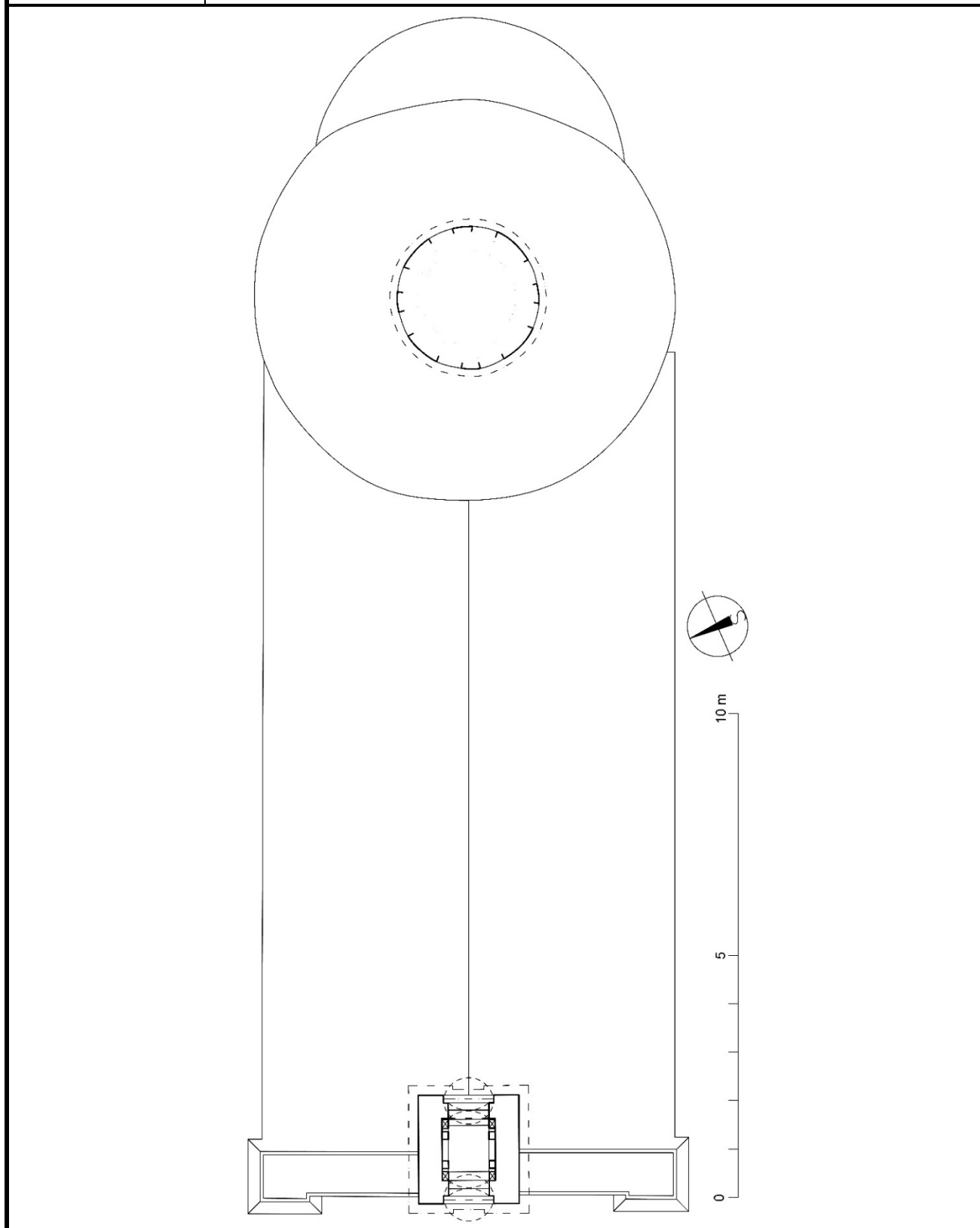
Autor zaměření:	Jaroslav Skopec, Tomáš Brož, Miroslav Nový	Rok:	2009-2019
Kresba:	Jaroslav Skopec	Úprava:	Jaroslav Skopec
Metoda měření:	Laserový dálkoměr, skládací metr, totální stanice.		
Popis:	Půdorys na úrovni okenních otvorů apsidy rotundy.		

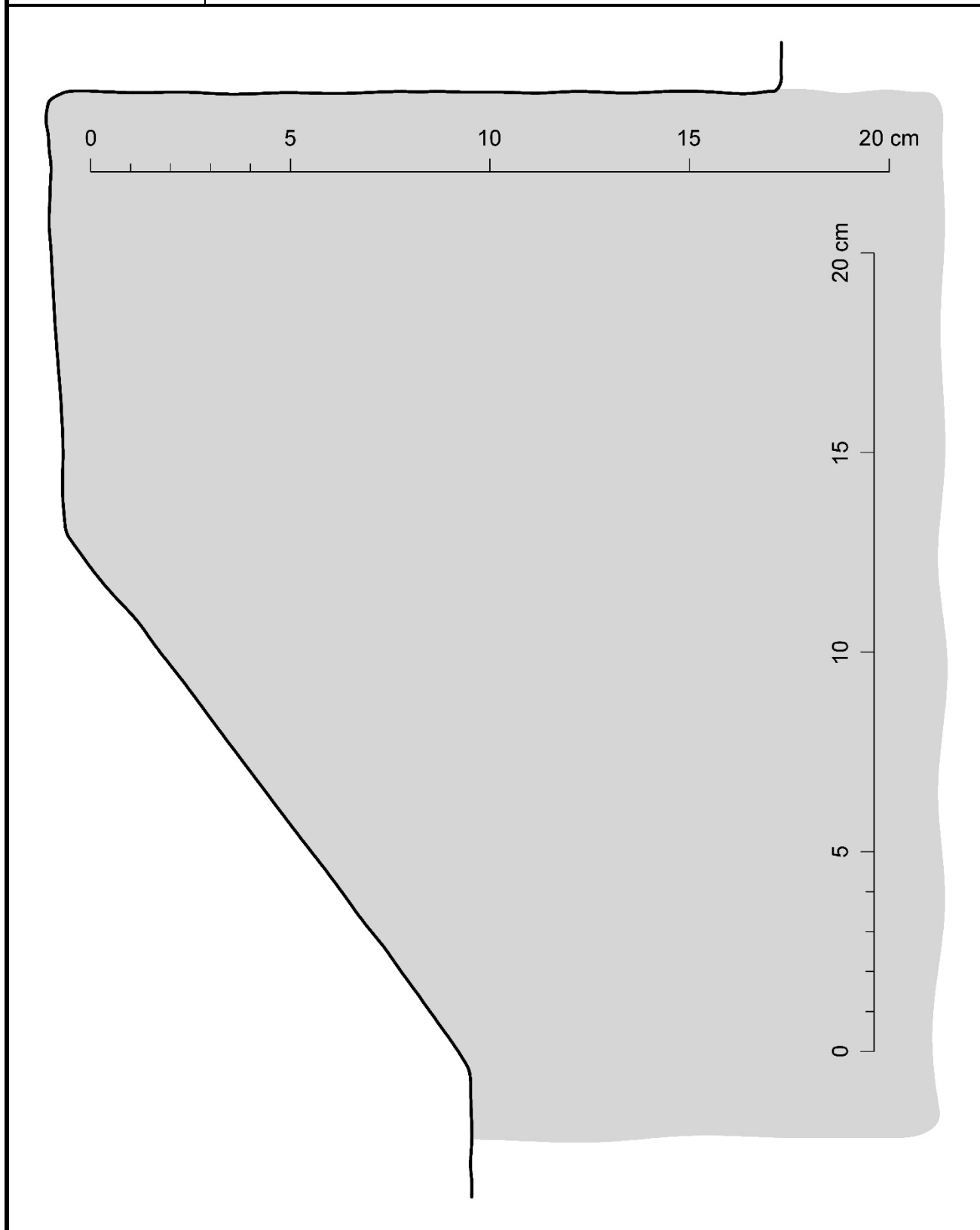
Autor zaměření:	Jaroslav Skopec, Tomáš Brož, Miroslav Nový	Rok:	2009-2019
Kresba:	Jaroslav Skopec	Úprava:	Jaroslav Skopec
Metoda měření:	Laserový dálkoměr, skládací metr, totální stanice.		
Popis:	Půdorys na úrovni okenních otvorů lodi rotundy.		

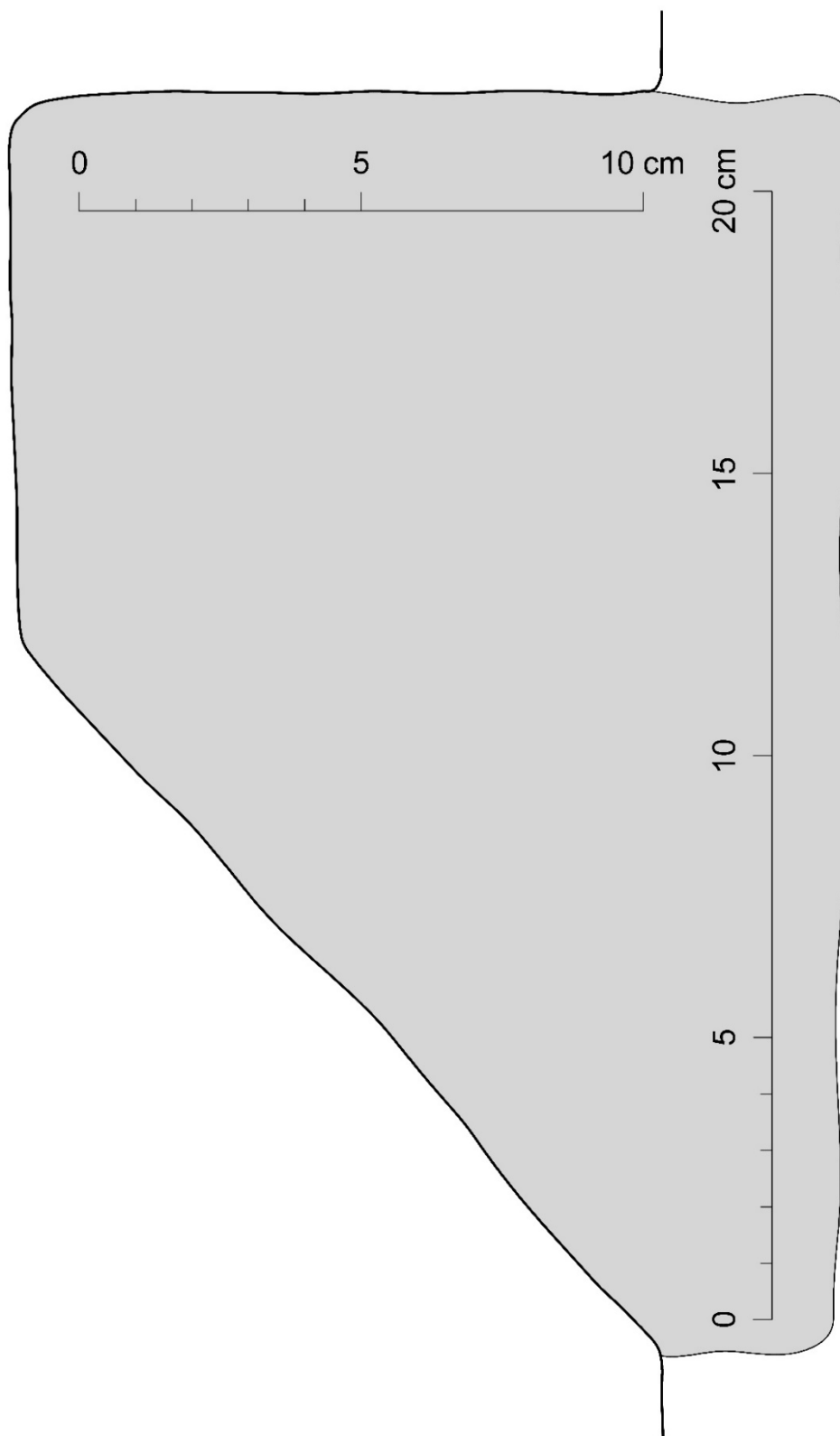
Autor zaměření:	Jaroslav Skopec, Tomáš Brož, Miroslav Nový	Rok:	2009-19
Kresba:	Jaroslav Skopec	Úprava:	Jaroslav Skopec
Metoda měření:	Laserový dálkoměr, skládací metr, totální stanice.		
Popis:	Půdorys na úrovni lucerny rotundy.		

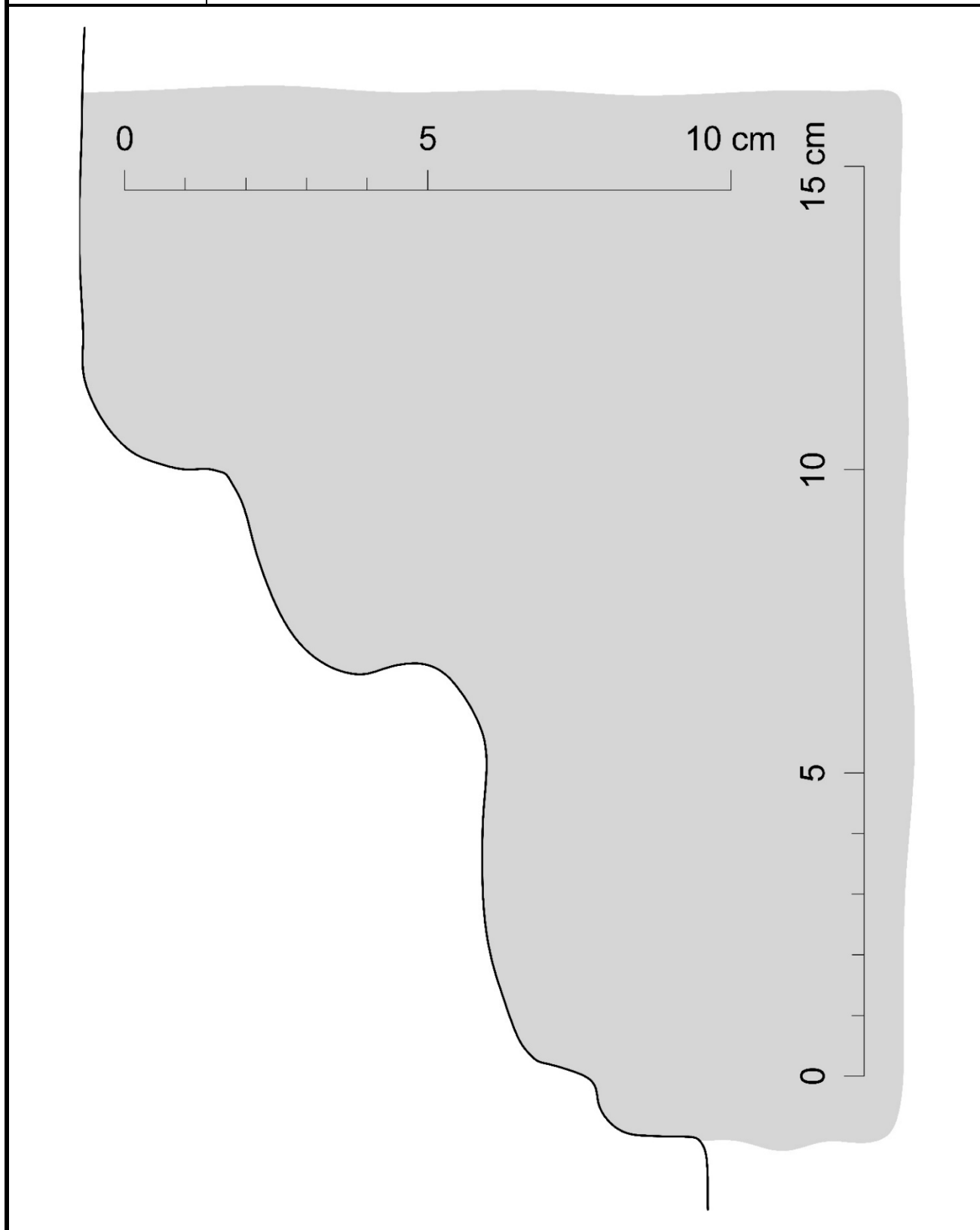
Autor zaměření:	Tomáš Brož	Rok:	2009
Kresba:	Jaroslav Skopec	Úprava:	Jaroslav Skopec
Metoda měření:	Obrysová šablona s posuvnými jehlami.		
Popis:	Profil interiérové římsy apsidy.		

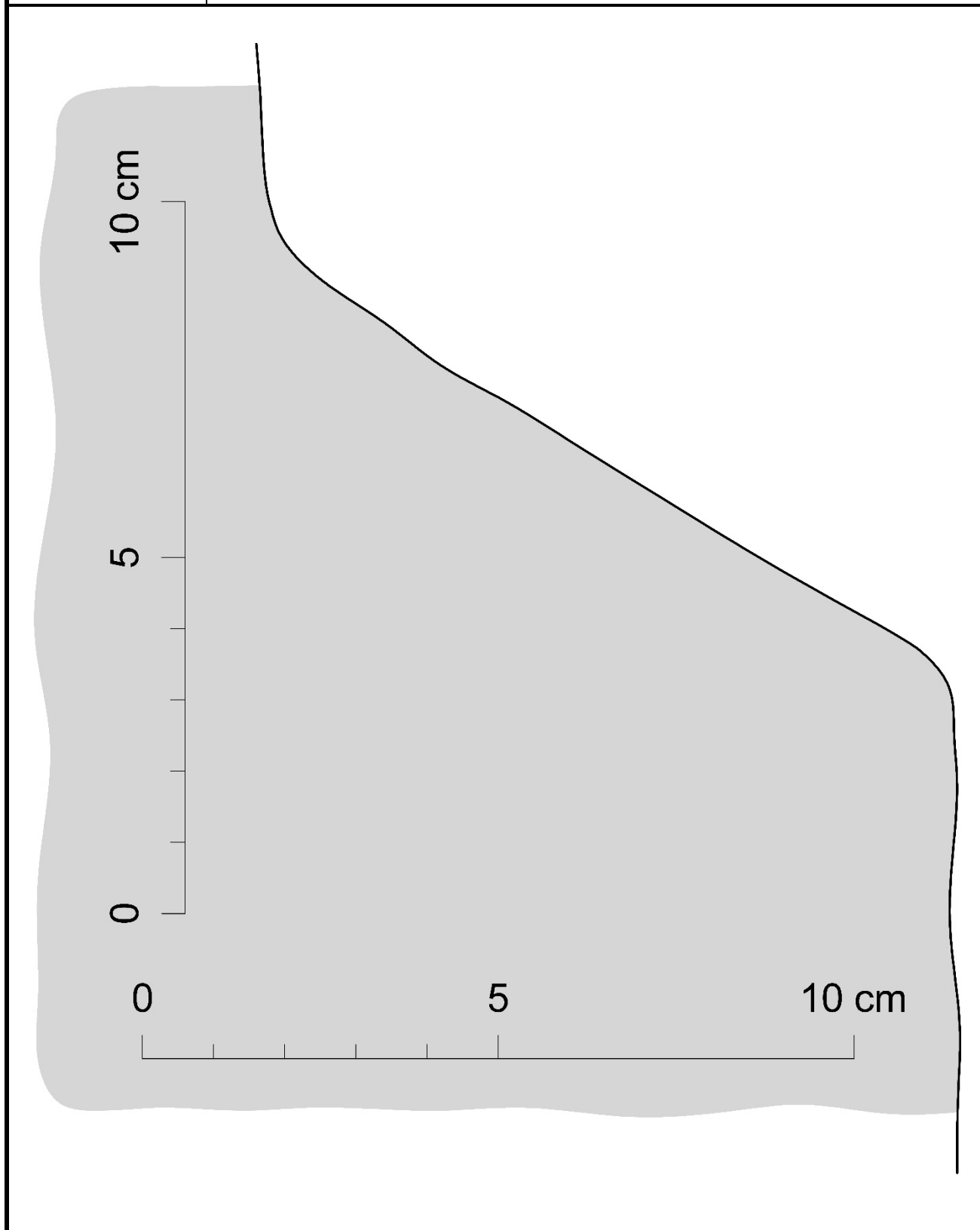
Autor zaměření:	Jaroslav Skopec	Rok:	2009
Kresba:	Jaroslav Skopec	Úprava:	Jaroslav Skopec
Metoda měření:	Obrysová šablona s posuvnými jehlami.		
Popis:	Profil interiérové římsy válcové lodi.		

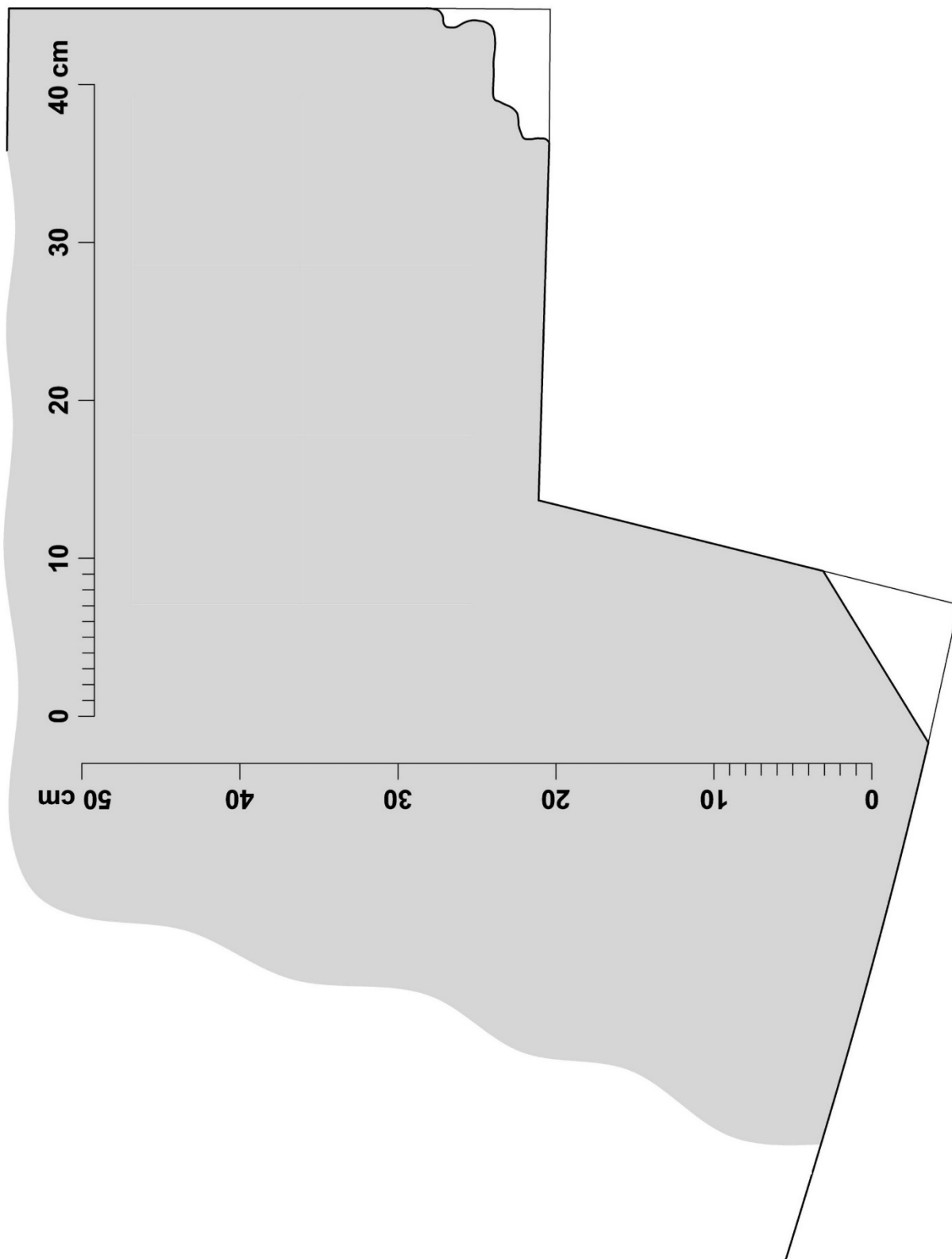
Autor zaměření:	Tomáš Brož	Rok:	2009
Kresba:	Jaroslav Skopec	Úprava:	Jaroslav Skopec
Metoda měření:	Obrysová šablona s posuvnými jehlami.		
Popis:	Profil obloučkového vlysu exteriérové římsy apsidy.		

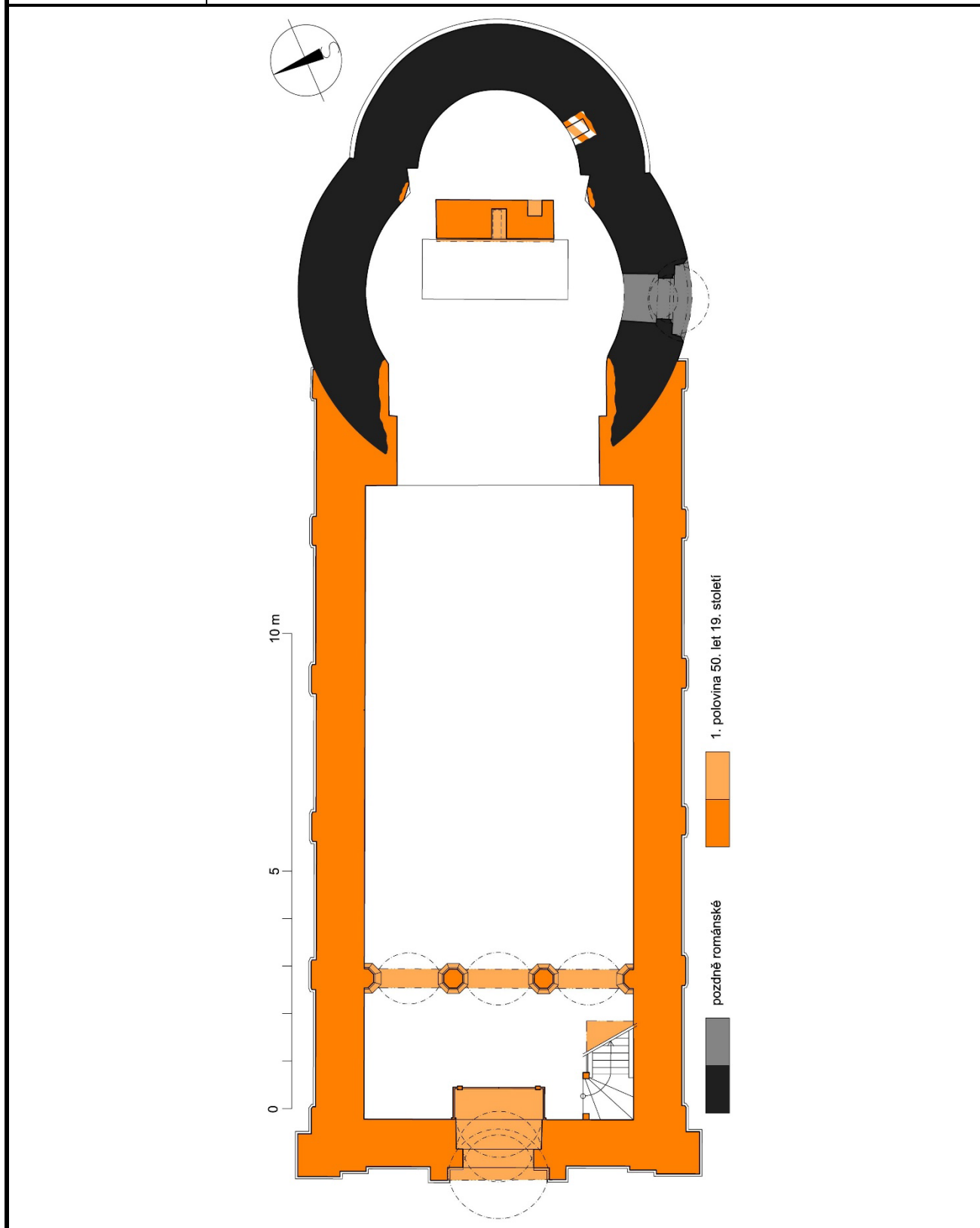
Autor zaměření:	Tomáš Brož	Rok:	2009
Kresba:	Jaroslav Skopec	Úprava:	Jaroslav Skopec
Metoda měření:	Obrysová šablona s posuvnými jehlami.		
Popis:	Profil soklu apsidy.		

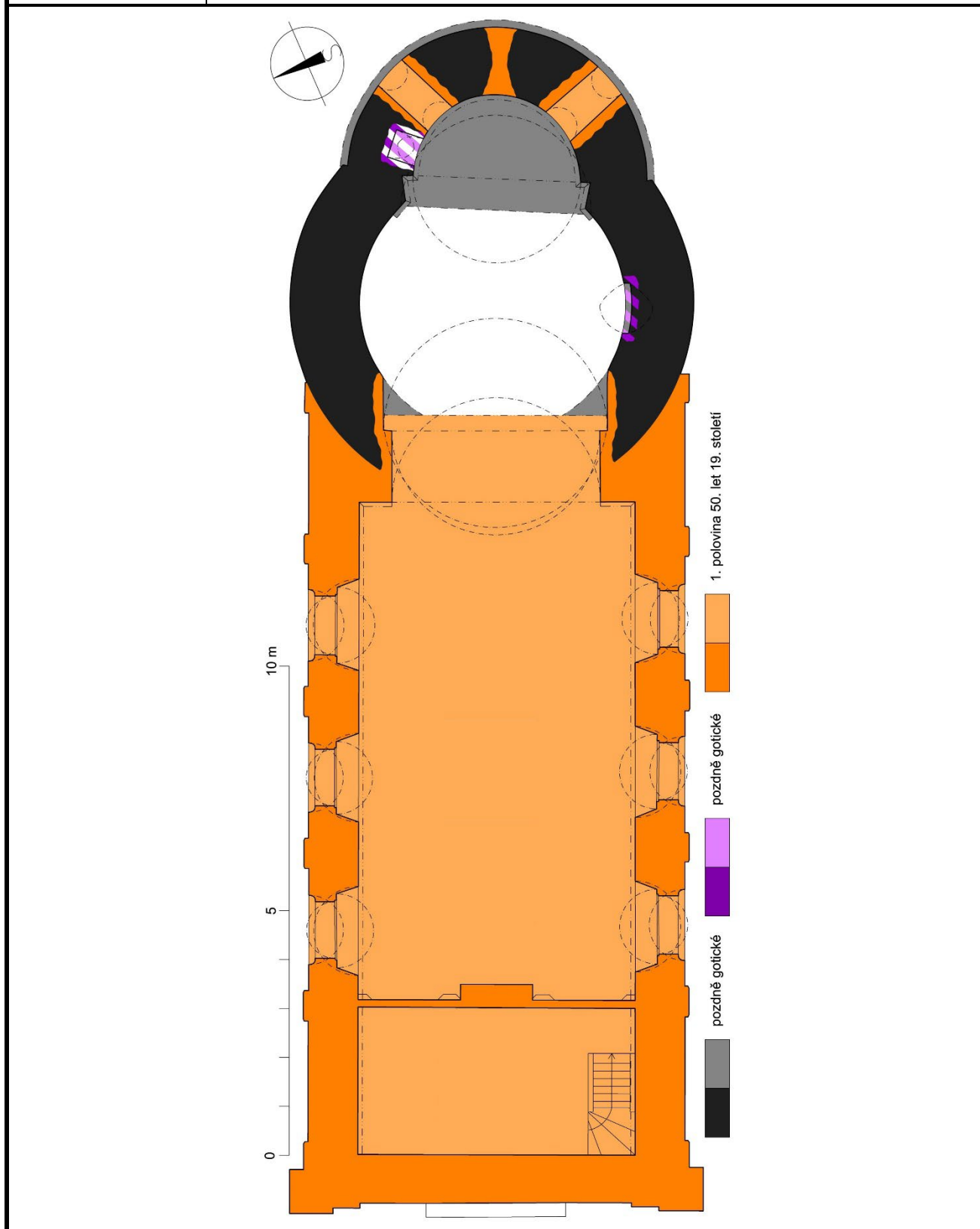
Autor zaměření:	Jaroslav Skopec	Rok:	2019
Kresba:	Jaroslav Skopec	Úprava:	Jaroslav Skopec
Metoda měření:	Vícesnímková fotogrammetrie.		
Popis:	Profil západní stojky portálu válcové lodi.		

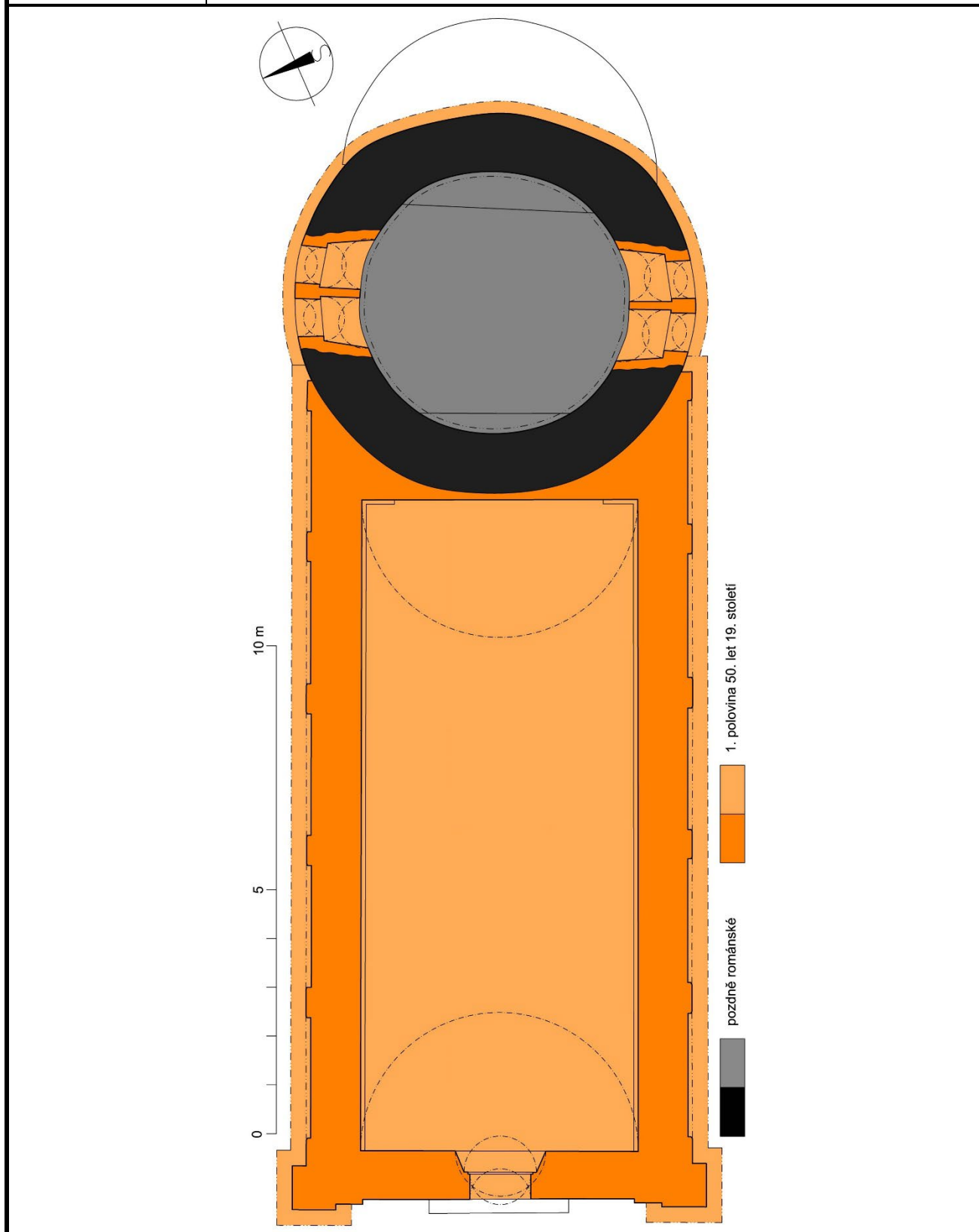
Autor zaměření:	Jaroslav Skopec, Tomáš Brož, Miroslav Nový	Rok:	2009-19
Kresba:	Jaroslav Skopec	Vyhodnocení:	Jaroslav Skopec
Metoda měření:	Laserový dálkoměr, skládací metr, totální stanice.		
Popis:	Půdorys na úrovni vstupu.		

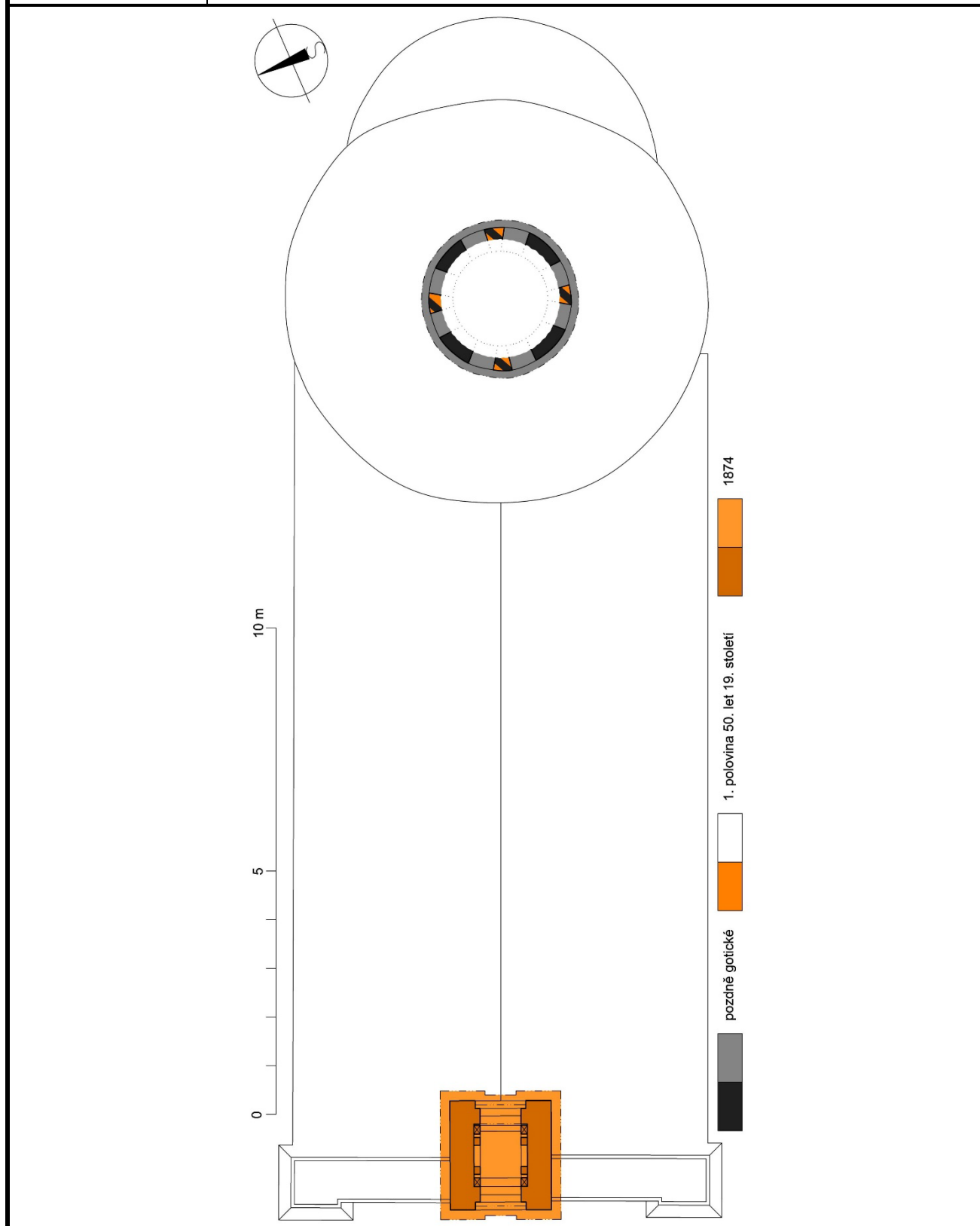
Autor zaměření:	Jaroslav Skopec, Tomáš Brož, Miroslav Nový		Rok:	2009-19
Kresba:	Jaroslav Skopec	Vyhodnocení:	Jaroslav Skopec	
Metoda měření:	Laserový dálkoměr, skládací metr, totální stanice.			
Popis:	Půdorys na úrovni okenních otvorů apsidy rotundy.			

Autor zaměření:	Jaroslav Skopec, Tomáš Brož, Miroslav Nový		Rok:	2009-19
Kresba:	Jaroslav Skopec	Vyhodnocení:	Jaroslav Skopec	
Metoda měření:	Laserový dálkoměr, skládací metr, totální stanice.			
Popis:	Půdorys na úrovni okenních otvorů lodi rotundy.			

Autor zaměření:	Jaroslav Skopec, Tomáš Brož, Miroslav Nový		Rok:	2009-19
Kresba:	Jaroslav Skopec	Vyhodnocení:	Jaroslav Skopec	
Metoda měření:	Laserový dálkoměr, skládací metr, totální stanice.			
Popis:	Půdorys na úrovni lucerny.			

Dendrochronologický průzkum nebyl prováděn, neboť se v kostele nenacházejí žádné přístupné dřevěné konstrukce s výjimkou zvonice lodi, která je prameny přesně datována.

Archivní rešerše

Eliška Nová

Kostel sv. Petra a Pavla v Želkovicích je románského původu, v písemných pramenech je však zmiňován až ve 14. století. Ves Želkovice je poprvé zmíněna v roce 1237 v predikátu Šebestiána ze Želkovic (*Sebastianus de Selicowiz*), který byl svědkem při donaci Václava I. klášteru v Teplé.⁴¹ O držitelích vsi ve 13. století či o jejich případném sídle však bohužel není nic známo.

Ve farní kronice libčevské fary se v roce 1880 uvádí, že tohoto roku byla v želkovickém kostele nalezena pečeť na pergamentu s nápisem *Peregrinus Dei gratia pragensis Episcopus*. Kronika uvádí, že Peregrin byl pražským biskupem od 1. října 1224 do června 1225, odtud tedy nepochybně pochází údaj uváděný někdy v literatuře, že kostel byl postaven v roce 1225.⁴² Čeho se listina s touto pečetí týkala, však nevíme. Peregrin – Pelhřim z Vartenberka byl pražským biskupem zvolen po smrti Ondřeje z Gutenštejna. Vysvěcen byl mohučským arcibiskupem 1. října 1224, papež však vysvěcení neuznal a trval na tom, aby se Pelhřim dostavil do Říma. Ten se skutečně na přelomu let 1225 a 1226 do Říma vydal a byl nucen se diecéze vzdát. Jeho nástupcem byl roku 1226 zvolen a vysvěcen Jan II. z Dražic.

Obecní kronika z roku 1933 uvádí o původu kostela údajnou pověst pojednávající o zbožném majiteli statku, který odešel do Svaté země navštívit Boží hrob, padl však na delší dobu do zajetí, z něhož ho zachránily modlitby ke sv. Patru a Pavlovi a slib postavení kostela k jejich cti. Na tuto historii má upomínat hlava Turka vsazená ve zdi kostela.⁴³ Pověst převzal kronikář od zdejšího učitele a lze se s největší pravděpodobností domnívat, že je zcela novodobá, inspirovaná právě plastikou ve zdi rotundy.

Jak už bylo uvedeno výše, želkovický kostel se objevuje až v obvyklých pramenech církevní provenience z 2. poloviny 14. století. Prvním z nich jsou registra papežských desátků. Kostel spadl do litoměřického arciděkanátu a třebeňského děkanátu. V letech 1352-1405 platil pololetní desátek ve výši 9 grošů, což ho řadí v rámci děkanátu mezi majetkově nejhůře situovaná beneficia. Místní jméno je uváděno v podobě *Zelkouicz*.⁴⁴

Jako spolupatron třebívlického kostela vystupuje v roce 1370 Milobor ze Želkovic.⁴⁵ V roce 1404 pak vystupují jako patroni Ludmila ze Sulevic a Petr řečený Knoluch.⁴⁶

19. července 1436 byl ke kostelu jemnován po smrti kněze Jana Mikuláš z Úštěka. Patronkou byla Ludmila ze Sulevic, sezením v Želkovicích.⁴⁷

V roce 1512 byl povolán jako svědek sporu jakýsi Tuoma Tuša z Želkovic, o jeho vztahu ke vsi (potažmo ke kostelu) ale není nic známo.⁴⁸

⁴¹ Gustav FRIEDRICH (ed.), *Codex diplomaticus et epistolarius regni Bohemiae III/1*, Pragae 1942, s.

⁴² SOKA Louny, FÚ Libčeves, inv. č. 1 Pamětní kniha 1764-1888, pag. 212

⁴³ SOKA Louny, AO Želkovice, inv. č. 1 Obecní kronika, pag. 27-30

⁴⁴ Václav Vladivoj TOMEK (ed.), *Registra decimarum papalium čili registra desátků papežských z diecezí pražské*, Praha 1873, s. 76.

⁴⁵ František A. TINGL (ed.), *Libri confirmationum ad beneficia ecclesiastica Pragensem per archidioecesim*. Liber II, Pragae 1868, s. 29

⁴⁶ Josef EMLER (ed.), *Libri confirmationum ad beneficia ecclesiastica Pragensem per archidioecesim*. Liber VI, Pragae 1883, s. 118

⁴⁷ Josef EMLER (ed.), *Libri confirmationum ad beneficia ecclesiastica Pragensem per archidioecesim*. Liber VIII-X, Pragae 1889, s. 261.

⁴⁸ Jaromír ČELAKOVSKÝ, *Archiv český XIX.*, Praha 1901, s. 114

Po požáru desk zemských jsou v roce 1545 v obnoveném vkladu Želkovice uvedeny jako příslušenství hradu Košťálova, který drželi v nedělu bratři Jan, Mikuláš, Bušek a Václav Kaplířové ze Sulevic.⁴⁹ Bušek Kaplíř ze Sulevic koupil v roce 1548 Libčeves, a tak se k libčevskému statku dostaly i Želkovice. V roce 1588 od Kaplířů koupil Libčeves Jan z Vřesovic.⁵⁰ Dalším majitelem byl od roku 1596 Jan Vilém Kostomlatský z Vřesovic,⁵¹ po jeho smrti pak Jan Habart z Vřesovic, který ji prodal v roce 1628 Volfovi Ilburkovi z Vřesovic.⁵² Po smrti jeho bratra Viléma byl statek pro dluhy prodán. Koupil ho Kryštof Ferdinand z Lobkovic.⁵³ Želkovice se tak staly spolu s Libčevsí součástí rozsáhlých lobkovických panství, které držela nejprve bílinská, poté roudnická větev rodu.

V 16. století a na poč. 17. století lze na faře v Želkovicích očekávat protestantské duchovní. Po vydání obnoveného zřízení zemského při zásadním nedostatku katolických duchovních fara zanikla a Želkovice byly přifařeny k Libčevsi. Fara se obnovy nedočkala ani v mladším období.

V pamětní knize založené v roce 1780 je přepsán urbář z roku 1680. Dle něj jsou ve filiálním kostele slouženy mše čtyři- až pětkrát ročně, dříve zde býval samostatný kněz. Bydlel v místě domu ševce Hanse Horna.⁵⁴ Ten obecní kronika z roku 1933 ztotožňuje s domem č.p. 6.⁵⁵

Z 27. listopadu 1761 pochází fase kostela. V ní farář uvádí, že kostel byl postaven v pradávných dobách jako turecká mešita (*Türkische Moschia*) a je ve velmi špatném stavu, proto musí být v brzké době přikročeno k nové stavbě. Kostel disponoval kapitálem ve výši 2250 zl. 17 kr. 4 ½ d.⁵⁶

V roce 1772 byly do farního kostela v Libčevsi pořízeny nové varhany, staré byly přeneseny do želkovického kostela (odkoupeny za 50 zlatých). Jejich oprava stála 25 zl., provedl ji varhanář Johann Rusch z Litoměřic.⁵⁷

Ve farní kronice založené v roce 1764 je samostatná kapitola věnovaná popisu a inventáři želkovického kostela, psaná zřejmě v 80. letech 18. století. O kostele uvádí (překlad z latiny): „O stáří želkovického kostela nelze nic určitého říci. Nikdo, ani nejstarší lidé, si nevzpomínají, že by někdy slyšeli něco o vzniku tohoto kostela. Přece však se zdá, že toto hluboké mlčení dosvědčuje, že tento kostel svým stářím mnohé jiné převyšuje, odhlédnuto od toho, že už z jeho stavební formy je stáří zřejmé.

Tento kostel má malou věž, v níž jsou zavěšeny dva zvony. Velký byl odlit v Litoměřicích jakýmsi Tomášem v roce 1524. Druhý menší odlitý roku 1698 má nápis Leopoldus Poppel Comes Lobkowitz Dominus in Bilin et Liebshausen Regis Romanorum Josephi Camerarius.“⁵⁸

Oltářní portatle neslo dataci 23. prosince 1661.⁵⁹

20. července 1825 byl sepsán nejstarší německy psaný inventář kostela. Obsahuje tento popis: Filiální kostel v Želkovicích, se zasvěcením sv. apoštolům Petru a Pavlovi, je prastará, pevná, ze samých kvádrů provedená budova, i když vlastní rok jejího postavení nelze zjistit. Je to kruhová budova, postavená do špičky ze samých kvádrů bez střechy, kde nahoře jsou umístěny zvony.

⁴⁹ NA Praha, DZV 250 H 27

⁵⁰ NA Praha, DZV 166 C 26

⁵¹ NA Praha, DZV 127 G 10

⁵² NA Praha, DZV 295 N 1

⁵³ NA Praha, DZV 312 T 19

⁵⁴ SOKA Louny, FÚ Libčeves, inv. č. Pamětní kniha (spojena s farním urbářem)

⁵⁵ SOKA Louny, AO Želkovice, inv. č. 1 Obecní kronika, pag. 33

⁵⁶ DA Litoměřice, Archivy far I, Libčeves 1758-1915

⁵⁷ SOKA Louny, FÚ Libčeves, inv. č. 1 Pamětní kniha 1764-1888, pag. 11-12, 61

⁵⁸ SOKA Louny, FÚ Libčeves, inv. č. 1 Pamětní kniha 1764-1888, pag. 61

⁵⁹ SOKA Louny, FÚ Libčeves, inv. č. 1 Pamětní kniha 1764-1888, pag. 69

Vchod je z jižní strany, s předsíní, kde jsou umístěny lavice pro lid; vpravo z předsíně stará klenutá malá sakristie; stojí proti východu a je opatřena okny a dubovými dveřmi.

Oltáře

Je jen jeden oltář, k němuž vedou 3 stupně, se zasvěcením 2 svatým apoštolům Petru a Pavlovi, starý; na evangelijní straně je umístěna stará kazatelna ze dřeva.

Lavice

V kostele pod kůrem je 5 malých lavic a v předsíni jsou 3 lavice.

Zpovědnice

Stará zpovědnice ve staré sakristii

Kostelní zvony

Zvony jsou 2, umístěny ve špičce kostela.⁶⁰

1. dubna 1834 a 1. dubna 1839 jsou datovány další kostelní inventáře, totožné s předchozím.

Rozšíření kostela do dnešní podoby se řešilo a plánovalo už v roce 1846. 11. března 1846 se o něm zmiňuje farář Dittrich v dopisu vikariátnímu úřadu. Uvádí, že bude jednodušší a bezpečnější provést přístavbu v novějším stylu než v byzantském stylu. Odpověď libochovického vikariátního úřadu se sídlem v Třebenicích však poukazuje na to, že rozhodnutím c.k. stavebního ředitelství z 29. března 1846 byl návrh rozšíření svěřen do kompetence krajského úřadu v Litoměřicích.⁶¹ Projekt přístavby zřejmě prošel složitější genezí.

V roce 1848 jsou v účtech zaznamenány diety krajského inženýra (jímž byl tehdy Josef von Wetzel) při prohlídce stavebního stavu kostela. V následujícím roce 1849 je kvůli rozšíření kostela placeno poselné. V roce 1850 byl posel v Teplicích na okresním hejtmanství kvůli rozšiřující stavbě a v Litoměřicích kvůli protokolům zadání stavby. V roce 1851 byly zaplaceny diety zednickým mistrům při zkoumání použitelnosti kamene z třebívlického lomu. Jako nájemci stavby jsou zmiňováni teplotičtí stavitelé Weinmesser a Tausig.⁶²

6. února 1851 je datováno vyjádření Wenzla Weinmessaera, stavitele, který měl stavbu realizovat. K plánu z 31. ledna 1851 uvedl následující připomínky: Kostelní loď je navržena 7 sáhů dlouhá a 3 sáhů široká (světlé míry), tedy 21 čtv. sáhů. Dle zákonných ustanovení připadá 9 lidí na 1 čtv. sáh, tedy celkem 189 osob na celý prostor. Farníků je 600, lze tedy o svátcích počítat cca s 300 lidmi. Pro kostel je navrženo jen 16 sáhů lavic, na nichž může sedět 48 lidí. Kostel byl navržen v nejvyšším bodě klenby jen 4 sáhů 1 stopu 4 palce vysoký, při takovéto výšce a malé šířce připomíná hrobku a bude i tento omezený prostor nezdravý, měl by být alespoň o 1 sáh širší a vyšší. Není navržena zvonice, jen nika ve štítové zdi, čímž budou zvony vystaveny povětrnosti. Také není navržena sakristie a kněz musí oblékat mešní roucha za oltářem, kde je ale prostor velmi malý. Kostel nemá podle plánu předpisovou střechu, krytina má být položena přímo na klenbu, což nezajišťuje klenbu dostatečně proti zatékání. Okna jsou navržena tak nízko, že každé dítě může jimi koukat dovnitř, měla by být umístěna výše.⁶³

V roce 1852 je zachycena platba diet c.k. inženýru Weberovi z Mostu. Stavba byla nakonec zadána želkovickému staviteli Wenzlu Kostelníkovi za 3000 zlatých konvenční měny. V roce 1853 je zaznamenáno, že složil kauci 300 zlatých a ještě téhož roku mu bylo zaplaceno 2734 zl. 46 ½ kr., v roce 1854 (za práci provedenou ještě v roce 1853) dalších 85 zl. 13 ½ kr.⁶⁴

⁶⁰ SOKA Louny, FÚ Libčeves, inv. č. 28 Kostelní inventáře Libčeves, Želkovice, Lahovice 1825-1897, kart. 6

⁶¹ SOKA Louny, FÚ Libčeves, inv. č. 46 Opravy kostela a kaple Želkovice, Lahovice 1851-1923, kart. 9

⁶² SOKA Louny, FÚ Libčeves, inv. č. 15 Kostelní počty Želkovice 1843-1880

⁶³ SOKA Louny, FÚ Libčeves, inv. č. 46 Opravy kostela a kaple Želkovice, Lahovice 1851-1923, kart. 9

⁶⁴ SOKA Louny, FÚ Libčeves, inv. č. 15 Kostelní počty Želkovice 1843-1880

11. července 1854 se konalo kolaudační převzetí stavby.⁶⁵ V roce 1857 byla staviteli navrácena složená kauce ve výši 300 zl.⁶⁶

O rozšíření kostela je krátký zápis i ve farní kronice, neobsahuje však žádnou podrobnější informaci, pouze zmiňuje rozšíření, renovaci staré stavby a náklady.⁶⁷

V roce 1862 bylo želkovickému kováři Hernischovi zapláceno za svaření železného kříže, který se zřítil z kostela. V roce 1863 pak bylo zapláceno za sejmutí a znovuzhotovení kříže na kostele.

Další kostelní inventář je datován v lednu 1867. Obsahuje tento popis: „Filiální kostel v Želkovicích je prastará pevná ze samých kvádrů provedená budova, jejíž rok postavení nelze zjistit. Původní forma je rotunda, nahoře se špičkou na způsob lucerny, bez střechy. V roce 1853 byla západní strana vybourána a provedena rozšiřující stavba, takže starý část tvoří presbytář a nová přístavba kostelní loď. V kostelní lodi se nacházejí 3 větší okna po obou stranách, v presbytáři po obou stranách 4 menší a za oltářem 2 menší. Hlavní oltář stojí proti východu. Kostel má dva vstupy, hlavní vstup s nadsvětlíkem proti západu, boční vstup nedaleko hlavního oltáře proti jihu. Přístavba je stejně jako presbytář z kamene. Presbytář je klenutý, kostelní loď má *Pressdecke* (?). Sakristie není, kněz se obléká za oltářem. Střecha z tašek nemá krov, krokve leží na klenbě. Nad hlavním vstupem se zvonová stolice ve formě prolomené niky, volně na vzduchu, k ní se dá dostat po žebříku z taškové střechy kostelní lodi.“ V lodi bylo 16 lavic, kostel měl větší a menší zvon.

Oltáře:

Hlavní oltář proti východu s obrazem apoštolů Petra a Pavla na plátně

Na epištolní straně kostelní lodi malý oltář

Na evangelijské straně presbytáře malá kazatelna.⁶⁸

Další inventáře pocházejí z let 1870 a 1877, neliší se však od předchozího.

V roce 1868 klempíř Schäfer pokryl věž bílým plechem (užito 125 tabulí). Téhož roku byla opravena i tašková střecha.⁶⁹

14. února 1871 zaslal pozlacovač Josef Reyman z Litoměřic rozpočty na zlacení a štafírování oltáře sv. Petra a Pavla obsahující: Bůh Otec – pozlacení roucha a paprsků, jinak přírodní malba, 2 andělé – pozlacení roucha, tělo přírodní, Duch svatý postříbření, 2 hlavice – pozlacení, 2 patky – pozlacení, 2 sloupy s věnci – věnce malované, základ mramorovaný, tabernákl – všechny ozdoby zlacené, základ mramorovaný, velký rám pozlacený, 2 sochy přírodně malované a pozlacené, 2 ozdoby (5 stop 4 palce dlouhé, 1 stopu 2 palce široké) pozlacené, 3 rámy kánonových tabulek zlacené, oltářní podstavec mramorován, po straně krucifix – kříž černě lakován, spasitel přírodně malován, bederní rouška zlacena. Rozpočet byl ve dvou variantách dle metod zlacení.⁷⁰ Je otázkou, zda v daném roce či brzké době byla akce realizována, spíše ne (viz níže rok 1881).

⁶⁵ SOKA Louny, FÚ Libčeves, inv. č. 46 Opravy kostela a kaple Želkovice, Lahovice 1851-1923, kart. 9

⁶⁶ SOKA Louny, FÚ Libčeves, inv. č. 15 Kostelní počty Želkovice 1843-1880

⁶⁷ SOKA Louny, FÚ Libčeves, inv. č. 1 Pamětní kniha 1764-1888, pag. 155

⁶⁸ SOKA Louny, FÚ Libčeves, inv. č. 28 Kostelní inventáře Libčeves, Želkovice, Lahovice 1825-1897, kart. 6

⁶⁹ SOKA Louny, FÚ Libčeves, inv. č. 15 Kostelní počty Želkovice 1843-1880

⁷⁰ SOKA Louny, FÚ Libčeves, inv. č. 46 Opravy kostela a kaple Želkovice, Lahovice 1851-1923, kart. 9

V roce 1872 přelil litoměřický zvonař Herold zvon, za což dostal zapláceno 70 zlatých.⁷¹ V roce 1874 byla zvýšena zvonice kostela a plně zakryta, aby zvony nadále nebyly vystaveny povětrnosti.⁷²

V roce 1881 na jaře byl štafírován hlavní oltář a kazatelna. Práci provedl za 21 dní umělecký truhlář z Bohosudova Wenzel Hagenbart. Ornamentika oltáře byla bohatě zlacena.⁷³

V roce 1882 byl dle farní kroniky postaven a částečně nově štafírován boční oltář. Dodavatelem byl opět Wenzel Hagenbart z Bohosudova. Kronika nezmiňuje žádné podrobnosti, neuvádí ani zasvěcení oltáře. Zřejmě šlo o oltář Srdce Ježíšova, zmiňovaný v inventáři z roku 1897 (viz níže).⁷⁴

V roce 1892 instalovala do kostela pražská firma Rejna a Černý nové varhany za 823 zl. 60 kr. Kolaudační protokol byl sepsán 24. září 1892 a nebyly shledány žádné závady.⁷⁵ V kostelních účtech je však za větší opravy v tomto roce uvedena částka 1929 zl. 93 kr. (bez jakékoliv bližší specifikace).⁷⁶

K roku 1897 se vztahuje další inventář kostela (sepsán až 20. února 1899). Kostel popisuje takto (překlad z němčiny):

Filiální kostel v Želkovicích byl původně věžovou kaplí s kopulovou klenbou románského stylu; k ní byla v roce 1853 přistavěna současná kostelní loď s hudebním kůrem a zcela nepraktickou věžovou nástavbou. Stará věžová kaple je neomítaná stavba z kvádrů se samostatnými vstupními dveřmi, nad nimiž jsou umístěny románské ozdoby.

Oltáře

Hlavní oltář s obrazem apoštolů na plátně

Boční oltář se Srdcem Ježíšovým

Oltářík s krucifixem

Kazatelna“

Lavic bylo v kostelní lodi 16, Zvony větší a menší, varhany pořízené v roce 1892.⁷⁷

31. října 1900 je datován rozpočet na opravy kostela, který zahrnoval výmalbu interiéru, omítnutí a nátěr fasád, zhotovení rigolu, přeložení taškových střech, demolici poškozené části ohradní zdi, kopání základů a stavbu zdi z lomového zdiva, omítnutí staré ohradní zdi, pokrytí celé ohradní zdi ostře pálenými cihlami, 4 ks žaluzií do věže, opravu 6 ks oken v lodi, novou kovanou bránu, opravu bleskosvodů, olejový nátěr 6 oken v lodi, 4 u oltáře, 2 v presbytáři, 1 na kruchtě, 2 dveří. Nátěr bednění schodů na kruchtě včetně dveří, 4 žaluziových oken na sanktusníku. 17 kusů kostelních lavic.⁷⁸

V roce 1904 byly varhany na kruchtě posunuty o 1 ½ m vpřed, kvůli čemuž bylo proříznuto zábradlí.⁷⁹

⁷¹ SOKA Louny, FÚ Libčeves, inv. č. 15 Kostelní počty Želkovice 1843-1880

⁷² SOKA Louny, FÚ Libčeves, inv. č. 1 Pamětní kniha 1764-1888, pag. 206

⁷³ SOKA Louny, FÚ Libčeves, inv. č. 1 Pamětní kniha 1764-1888, pag. 213

⁷⁴ SOKA Louny, FÚ Libčeves, inv. č. 1 Pamětní kniha 1764-1888, pag. 216

⁷⁵ SOKA Louny, FÚ Libčeves, inv. č. 49 Opravy varhan 1773-1931, kart. 9

⁷⁶ SOKA Louny, FÚ Libčeves, inv. č. 34 Kostelní počty Libčeves, Želkovice, Lahovice 1760-1910, kart. 7

⁷⁷ DA Litoměřice, Archivy far I, Libčeves 1758-1915

⁷⁸ SOKA Louny, FÚ Libčeves, inv. č. 46 Opravy kostela a kaple Želkovice, Lahovice 1851-1923, kart. 9

⁷⁹ SOKA Louny, AO Želkovice, inv. č. 1 Obecní kronika, pag. 40

15. září 1908 zhotovili bratři Hennlichové, dílna pro církevní umění v Chomutově, rozpočet na štafírování hlavního oltáře. Sochy měly být „bronzovány“, ozdoby zlaceny, oltář měl být zpevněn zezadu železnými tyčemi, oltářní stůl nově obložen dřevem (310 K). Dále měl být dodán nový boční oltář Srdce Mariina (520 K).⁸⁰

23. května 1923 zpracoval lobkovický stavební úřad rozpočet na opravy, týkající se především omítek. Uvnitř měl být kostel vymalován do výše 180 cm, a to ve stejném tónu jako zbytek kostela, nahoře oddělen páskem tmavší barvy, dole nízký sokl tmavší barvy.⁸¹

V roce 1931 opravil varhanář Ladislav Hauser za 850 Kč varhany.⁸²

Inventarizace kostela z hlediska památkové péče zřejmě z 50. let 20. století datuje rotundu do roku 1225, ke stavu uvádí, že „stavba je v celku zachovalá, střecha potřebuje opravu“. Dále zmiňuje „v chrámové presbyteři zbytky maleb, ale velmi porušené“. V roce 1956 byla na následující rok naplánována oprava střechy chrámovou službou Osek.⁸³

V roce 1967 byl sepsán technický záměr opravy (Ing. arch. Tymich). V úvodu obsahuje popis stavby: „Kulatá rotunda z konce 13. století z opukových tesaných kvádrů se sklenutou kopulí a apsidou. Vnější zdobení s původním obloučkovým vlysem. Krytina z bobrovek, nad zaklenutou kopulí kulatá zděná lucerna s 8 žaluziovými okénky. Apsida je sklenutá konchou. Postavena byla podle pověsti na poděkování, že místní zeman nebo majitel dvora se zdráv navrátil z Křižácké války. Nedávno byla ještě proti jihovýchodu na vnější straně rotundy umístěna hlava turka s fezem, z pískovce, která v posledních dvaceti letech povětrností se rozrušila, tak že místo jejího umístění je téměř neznatelné. V letech 1852 byla západní strana rotundy odbourána a k původnímu románskému kostelu přistavěna loď s malou vížkou nad západním vstupem a dvěma žaluziovými okny, malým tympanonem a štítem, který právě tak jako boční strany jsou zdobeny obloučkovým (ovšem imitovaným) vlysem. Rotunda má 4 úzká okna do polokruhu, po dvou bez zdobení po obvodě (bylo patrně při přestavbě odstraněno) a na jižní vstup k dnešnímu oltáři s původním obloučkovým vlysem a půlmíčky. Koncha má dvě okna asi 80/120 cm půlkruhově zakončená. Okna jsou dřevěná a ukazují původ z poloviny 19. století, jsou dělená tabulkami. Okna do lodí mají v půlkruhu pseudogotické dřevěné dělení. Kostel je orientován. Žlaby a odpadní potrubí není. Kvádrkové zdivo má omítku (obnovenou, původní). Rotunda a koncha mají buď tašky na latích a dřevěnou konstrukci nad klenbou, nebo což je méně pravděpodobné – jsou kladeny do malty nad klenbu. Západní štít má pod věží dvoukřídlová vstupní vrata, dekadentní (romantická), nad nimi kruhové okno s romantickou zarezavělou mříží. Rozměry kostela vně 1765 x 840 cm, vnější průměr rotundy 450 cm, vnější průměr konchy 300 cm.“ Dále se návrh věnuje stavebnímu stavu: „Krytina tašková je velmi chatrná a při potřebném přeložení bude stěží lze zachovat 1/3 tašek. Na zdivu nebyly shledány stopy zatékání. Hromosvod má dvě tyče, každá jeden svod. Okna jsou velmi potřebovaná, nátěr je sešlý (drsný), dělená příčkami, zasklená obyčejným sklem, některé tabulky jsou zaskleny rozbité. Vnitřní zařízení kostela je přenesené (dle Wirtha raně barokní), nebylo zkoumáno. Vzhledem k historické ceně objektu je nutná pečlivá rekonstrukce a velmi opatrné úvahy jaké techniky se použije.“ Rozpočet obsahoval pokrytí střechy taškami, nová okna (6 + 4 + 2 kusy) s poznámkou, že „způsob nahrazení oken bude předmětem zvláštního průzkumu, neboť opakování

⁸⁰ SOKA Louny, FÚ Libčeves, inv. č. 46 Opravy kostela a kaple Želkovice, Lahovice 1851-1923, kart. 9

⁸¹ SOKA Louny, FÚ Libčeves, inv. č. 46 Opravy kostela a kaple Želkovice, Lahovice 1851-1923, kart. 9

⁸² SOKA Louny, FÚ Libčeves, inv. č. 49 Opravy varhan 1773-1931, kart. 9

⁸³ NPÚ ÚOP Ústí n.L., odborná spisovna, Želkovice, kostel sv. Petra a Pavla

nevhodně romantického dělení bude třeba nahradit vhodnějším materiálem i provedením“. Dále oprava hromosvodu, sítě a rámy do oken, „otlučení vadné omítky štukované, včetně soklu, nové nahození středověkou technikou, dřevěným hladítkem bez vrchní barevné vrstvy avšak s přidáním trvanlivé barvy šedavé nebo lehce nažloutlé do malty“, nátěry žaluzií a oken, nové okno do věžičky bez žaluzií, zasklení zrcadlovým sklem. Celkově rozpočet dosahoval výše 67000 Kčs. V následné komunikaci s farním úřadem v Libčevsi bylo zdůrazněno, že želkovický a libčevský kostel jsou prvořadou záležitostí a jejich oprava musí být upřednostněna před opravou kostela v Měřunicích.⁸⁴

V roce 1970 byly prováděny opravy kostela, dle slov administrátora farnosti Jos. Petruchy „s pomocí Boží se filiální kostel v Želkovicích pod neunavnou rukou P. Josefa brzy zotoví – uvnitř už je vymalován“. Bylo také domluveno převzetí asi 60 kg těžkého zvonu, který byl uskladněn v kostele v Malém Březně a pocházel ze zbořené kaple v Bylanech. Administrátor žádal také generálního vikáře o opatření lepší křížové cesty, protože obrazy v kostele byly již velmi vybledlé. Viděl prý ve skladu starých obrazů křížovou cestu ze seminární kaple gymnázia v Bohosudově, která by se velmi hodila. ze spisů však nevyplývá, zda k převzetí nějaké křížové cesty došlo či nikoliv. V roce 1976 se dojednávala oprava varhan.⁸⁵

26. června 1977 byl popsán stav kostelů ve farnosti. U kostela v Želkovicích se uvádí: „Po sedmi letech vápenný nátěr naprosto zmizel na západní straně vystavené větru, tak, že začala opadávat omítka. Díra ve střeše, že teče do lodi. Protože OTPVC v Lounech neměl námitek, začal jsem s opravou.“⁸⁶ V květnu 1992 byl děkanskému úřadu Louny přiznán okresním úřadem příspěvek ve výši 20.000 Kčs určený na plynování kostela proti dřevokaznému hmyzu.⁸⁷

22. března 1994 bylo vydáno závazné stanovisko k opravě střechy poškozené vichřicí.⁸⁸

19. července 1996 bylo vydáno závazné stanovisko k výměně střešní krytiny za nové pálené tašky bobrovky. Střešní krytina byla vyměněna ještě téhož roku, pokládka však měla některé nedostatky, které bylo ještě nutné odstranit.⁸⁹

V únoru 1998 došlo ke vloupání do kostela, při němž byl odcizen obraz apoštolů Petra a Pavla (90x1470 cm), lidová tvorba, umístěn na oltáři, v horní třetině roztržen.⁹⁰

1. července 2003 byla provedena prohlídka kostela a při ní zjištěno silné narušení omítek vzlínající vlhkostí. Jedním z problémů bylo překrytí cihelné podlahy v lodi kostela jednou až dvěma vrstvami linolea, to mělo být odstraněno.⁹¹

24. března 2003 bylo vydáno závazné stanovisko k opravě ohradní zdi kostela. Zřícená část měla být znovu vyzděna z lomové opuky a část rozvolněná přezděna, koruna zdi pokryta cihlami.⁹²

22. září 2010 bylo vydáno závazné stanovisko ve věci restaurování vnějších a vnitřních omítek, restaurování obloučkového vlysu a plastiky na apsidě, románského portálu a vybourání zadržky

⁸⁴ NPÚ ÚOP Ústí n.L., odborná spisovna, Želkovice, kostel sv. Petra a Pavla

⁸⁵ DA Litoměřice, sign. II – A – 2 (Libčeves)

⁸⁶ DA Litoměřice, sign. II – A – 2 (Libčeves)

⁸⁷ NPÚ ÚOP Ústí n.L., odborná spisovna, Želkovice, kostel sv. Petra a Pavla

⁸⁸ NPÚ ÚOP Ústí n.L., odborná spisovna, Želkovice, kostel sv. Petra a Pavla

⁸⁹ NPÚ ÚOP Ústí n.L., odborná spisovna, Želkovice, kostel sv. Petra a Pavla

⁹⁰ NPÚ ÚOP Ústí n.L., odborná spisovna, Želkovice, kostel sv. Petra a Pavla

⁹¹ NPÚ ÚOP Ústí n.L., odborná spisovna, Želkovice, kostel sv. Petra a Pavla

⁹² NPÚ ÚOP Ústí n.L., odborná spisovna, Želkovice, kostel sv. Petra a Pavla

portálu dle restaurátorského záměru akademického sochaře Libora Piskláka (Litoměřice). Dle návrhu měla být provedena nová barevnost objektu – tektonické prvky ve středně sytém okru, plocha zdí v lomené bílé (fasády i interiér). Plastika na apsidě („hlava Turka“) měla být pouze konzervována organokřemičitými přípravky. Z obloučkového vlysu měl být sejmut profil a vytvořena šablona, odstraněny novodobé překryvy a doplňky, kámen konsolidován a doplněn probarvenými tmely. Alternativně bylo navrženo prezentovat prvek v torzálním stavu. Spis však neobsahuje žádné zápisy z kontrolních dnů, takže není zřejmé, která z variant byla realizována. Z restaurátorského záměru vyplývá, že na vnějších omítkách byla pod dnešní bílou barvou patrná okrová vrstva a na několika plochách šedá mezivrstva, v interiéru byly omítky opatřeny růžovým nátěrem, který byl promíchán se starší žlutou vrstvou, římsy byly zvýrazněny modrým nátěrem.⁹³

⁹³ NPÚ ÚOP Ústí n.L., odborná spisovna, Želkovice, kostel sv. Petra a Pavla